

מעיינות

רבעון למחשבת חב"ד

עילוי נשמת

הרה"ח התמים ר' **זלמן מרדכי** ע"ה
בן הרה"ג הרה"ת הרה"ח ר' אליהו
ורבקה ע"ה
נלב"ע ט"ז תשרי תשס"ז

ולעילוי נשמת
האישה החשובה
מרת **שפרה נחמה** ע"ה
בת הרה"ח
ר' מנחם מענדל הלוי
ודבורה ברגמן ע"ה
נלב"ע ט"ב כסלו תשע"ג

לוי

ת.נ.צ.ב.ה.

זכות

אברהם אבא בן אסתר
אלכסנדר אהרון בן אסתר
אסתר בת רבקה
אסתר הדסה בת מלכה
אפרים בן אסתר
בלומא בתיה בת שרה ברכה
דבורה לאה בת רבקה יענטע
חיים אליעזר בן אסתר
חנה בת אסתר
חנה מיכלא בת סימה ברכה
יוחנן בן לאה
יוסף בן רחל
יוסף יצחק בן רישא
יחיאל מיכל בן אסתר
ישראל מאיר בן שפרה
לאה בת אסתר
לאה בת רבקה
מנחם מענדל בן אסתר
שיינא רחל בת אסתר
שלום דובער בן אסתר
שמואל בן אסתר
שניאור זלמן בן אסתר

עילוי נשמת

החסיד ר' **שלום דובער**
בן הרה"ח **אברהם לויק** ז"ל

נלב"ע ביום הולדתו
כ"ו כסלו תשנ"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

...

נדבת בנו **שמואל**
ורעייתו **טליה**
וצאצאיהם:
מוריה, אפרת, שלומית,
ריעות ושלום שלמה

סלוי

עריכה: משה שילת, מנחם מענדל ברונפמן, אליהו קירשנבאום
עיצוב: סטודיו ולדמן

י"ל ע"י: תורת חב"ד לבני הישיבות

טל' 03-9604637 פקס' 153546175766 דואר אלקטרוני: toratchabad@neto.net.il

תוכן העניינים

גדול בקודש הקודשים, וכיצד זה קשור לשמנות הזויות? • מהו התוכן הפנימי של התפילה החמישית ביום הקדוש - תפילת נעילה, ומדוע תפילה זו מרגשת יהודים רבים מכל המגזרים? • על "עיצומו של יום" בראי החסידות - מאת הגאון הרב יואל כהן

17

ניגוני הרבי ליום כיפור

בין השנים תשט"ז - תשכ"ד היה הרבי מלמד ב שמחת תורה לפנות בוקר, אחרי ההקפות, ניגון עתיק ובלתי מוכר. אחרי שלימד את הניגון עצמו, היה הרבי מבאר את משמעותו של הניגון בעבודת ה' • כשליש מן הניגונים של למד הרבי שייכים ליום כיפור. הרב אהרונ ברושטיין מביא בסגנונו הייחודי את תמצית הביאורים לניגונים אלו

22

גדול שימושה

"נמצאים כבר עמוק בתוך אלול..."

כיצד גרם אדמו"ר האמצעי בהיותו ילד כבן חמש להתעוררות עצומה בקרב חסידי אביו, אדמו"ר הזקן? סיפור מאת הרבי הריי"צ כפי שביארו הרבי

25

מדוע קמים באישון ליל לסליחות?

איגרת מאת אדמו"ר הריי"צ לחסיד שהתאונן על קשיים גשמיים שנערמו בחייו, ובה סיפור בעל הוראה עמוקה בעבודת ה'

27

עיבוד עורות

איך ידע החסיד ר' שמואל מונקעס שהבשר שהובא להתוועדות היה טרף? • קטע משיחת הרבי הריי"צ העוסק במהות העבודה הפנימית ש היהודי נדרש לה • מוגש לרגל הימים הנוראים ועשרת ימי תשובה שבמרכזם עומד אתגר ההתחזקות בעבודת ה'

29

בתלת זימני הוי חזקה

בשנה זו ראש השנה חל בימים חמישי ושישי, וכך יוצא רצף של שלושה ימי קדושה. במכתבו, הרבי זי"ע לומד מכך הוראה בעבודת ה'

4

שבת לה'

השנה לתוכה אנו נכנסים היא שנת שמיטה. מה המסר הרוחני של שנת השמיטה בנוגע לכל אחד מאתנו?

5

אתם עדי ואני איל

ה רב עדין אבן ישראל (שטיינזלץ) עומד במאמרו על אחד ההיבטים העמוקים של ראש השנה - כיום מבחן לעצם הצדקת קיומה של הבריאה • חשבון זה על שאלותינו הנוקבות, בא לידי ביטוי בתפילות המיוחדות של היום, ו הן התוספות המיוחדות "מלכויות, זכרונות ושופרות". בברכות אלו, עולות השאלות הללו במפורש ובנסתר, ובהן הן מגיעות לכלל תשובה מסוימת

6

על התשובה

מנחם מענדל ברונפמן משוחח עם המשפיע הרב מיכאל טייב על התשובה בעולמה של חב"ד: מדוע אנו צריכים להיות כנים עם עצמנו ולדעת את מצבנו הרוחני האמיתי, כיצד ניתן להתמודד עם ההבנה שעבודת ה' היא משימה ש תובעת תביעה גדולה מהאדם, ואיך צריך להגיב לכישלונות רוחניים? • "אתה נותן יד לפושעים, וימנך פשוטה לקבל שבים"

10

עיצומו של יום

בתורה נאמר "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש", ובדברי חז"ל נאמר שגם המלאכים העליונים אינם נוכחים במעמד זה. מהו המיוחד את רגעים אלו של שהיית הכהן

בראשית ח' חזקה

מה יש ללמוד מקביעות בה ראש השנה חל בימי חמישי-שישי,
כך שיש רצף שלם של שלושה ימי קדושה

■ מכתב הרבי זי"ע ■

אם הכלל בריתוקף ביחס ל"דברי הרשות", ודאי שכך הדבר כשמדובר בענייני קדושה, שיש להם בכלל את הכוח הנצחי של התורה, ולכל פעולה של קדושה יש השפעה נמשכת ותמידית.

על-אחת-כמה-יזכמה כשמדובר בראש-השנה, הנקרא בעיקר בשם "ראש-השנה" ולא "תחילת השנה" כאשר המשמעות היא שנוסף על היותו תחילת השנה הרי הוא גם, ובעיקר, ה"ראש" של השנה: כשם שהראש מנהיג את כל האברים של הגוף, ודווקא באופן זה ועל-ידי כך ממלא כל אבר את מטרותו בשלימות, גם כאבר לעצמו – כך ראש-השנה מנהיג ומחיה את כל הימים וכל יום של השנה, עד לכל הפרטים של חיי יום יום –

מובן איפוא שכאשר ישנה "חזקה" במצב האמור של קדושה, יש לדבר השפעה חזקה ביותר על כל השנה, כך שכל פעולות האדם, בכל הימים ובכל יום של השנה, נעשות תחת הרושם וההשפעה של רוממות הקדושה של שלושת הימים בראשית השנה.

■ ■ ■

ויהי רצון שכל אחד ואחת מאתנו, בתוך כלל ישראל, יחליטו לפעול ולעשות בהתאם לאמור, ובאופן האמור בראש פרשתנו (אליה אנו נכנסים עתה): "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוהיכם" (הנכם עומדים כיום ביציבות איתנה, כולכם יחד, לפני ה' אלוהיכם וגו', ובהחלטה – איתנה ויציבה). ובזה עצמו – כתחילת החלק השני של פרשת השבוע (אשר לפי קביעות השנה הנוכחית הם מחוברים בפרשה אחת) – באופן של "יילך", הליכה מתמדת מעלה מעלה, מחיל אל חיל. וההחלטה הטובה בכל זה תוסיף עוד יותר בברכות ה' בכלל, וברכת ראש-השנה במיוחד: כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות גם יחד, ובמיוחד דמיון הברכה שאליה "קווינו כל היום" (כל יום ובכל היום) – הגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, "מצאתי דוד עבדי", במהרה בימינו ממש.

(מכתב כללי לראש השנה תש"נ)

בהקשר עם ההכנה לשנה החדשה יש להביא בחשבון, שלכל שנה יש תוכן כפול: המשמעות הכללית שלגביה שוות כל השנים, כולל השנה החדשה, והמשמעות המיוחדת הקשורה בקווי האופי העצמאיים של השנה המסוימת, שבהם מתייחדת שנה זו מן השנים האחרות.

השנה חלים ימי ראש-השנה בימי חמישי ושישי (ערב שבת) בשבוע, המובילים אותנו היישר אל יום שבת-קודש, עובדה המדגישה ומחזקת את הנקודה המשותפת לראש-השנה וליום השבת.

ימי ראש-השנה – "ימים נוראים" – ממלאים כל לב יהודי בתחושת רטט של קדושה, המקיפה וחודרת את האדם כולו. רגש הקדושה המרומם איננו רק בשעות הספורות של היום, בהן אנו עסוקים בהכנות ובקיום "מצות היום בשופר", או בזמן התפילות והבקשות המיוחדות של ראש-השנה, וכיוצא בהן, כי אם במשך כל שתי היממות של ראש-השנה חדרו היהודי ברוח הקדושה של ראש-השנה.

נוסף על העובדה שבראש-השנה נמצאים משך שעות רבות בבית-הכנסת,

הרי בדרך-כלל גם בשעות הנוותרות נזהרים מריבורי חול מיותרים, ומנצלים כל רגע פנוי לאמירת תהילים וכיוצא בזה, עד שאפילו סעודות ראש-השנה, שעליהן נצטוונו: "אכלו משמנים ושתו ממתקים" – נמצאות תחת השפעת הרגש הקדוש של ראש-השנה (וכהמשך הפסוק) – "כי קדוש היום לאדונינו".

דומה לכך גם קדושת השבת, "ושמרתם את השבת כי קודש היא". הקדושה האלוהית של שבת-קודש חודרת בכל יהודי, ומקיפה את כל ישותו, עד שכל היום כולו, ובכל פעולות היום, יש לו תחושה שונה, תחושה מרוממת של קדושה.

ידוע הכלל של תורתנו הקדושה: "בתלתא זימני הוי חזקה" (דבר הנעשה שלוש פעמים – נקבעת לו "חזקה"). בשלוש פעמים נעשה הדבר באופן של קביעות, "חזקה" מלשון חזק, והדבר מתייצב, וכך בטוחים שהדבר יימשך.

שבת

מהו המסר בעבודת ה' שעל כל אחד להפיק משנת השמיטה?

■ מכתב הרבי זי"ע ■

העתים המוקדשים לתפלה, תלמוד תורה וקיום המצוות.

וההוראה שבשמיטה היא שעל האדם להתחיל את חיי יום-יום בהשקפה ובגישה, שלמרות שלאחר מכן יצטרך לעשות דברי "חולין" הרי עיקרם ותכליתם הם הוא – "שבת לה'". או אז יהיו דברי ועשיות ה"חולין" מאירים יותר ומלאי תוכן יותר, וגם עניני הקדושה והאלקות יתעלו לדרגה רמה יותר. זו הדרך להשגת חיים מלאים והרמוניים.

על סף שנת השמיטה, יעזור ה' שכל אחד ואחת יתחיל את השנה בגישה האמורה: העיקר והמטרה בחיים אינה הגשמיות, כי אם דווקא הרוחניות.

הגשמיות מוצדקת רק כשהיא חדרה ברעיון של "ושבתה הארץ שבת לה'", כשהיא משרתת וממלאת את השאיפות הנעלות של קדושה ואלקות. אז ישקפו כל ימי השנה, וכל פעולות יום יום, את מותר האדם מן הבהמה, ויעידו עליו שנוצר "בצלמנו כדמותנו" ושהוא חי כך, והזמנים והשעות שבשנה שהם בבחינת "שבת" יתעלו לדרגה נעלית יותר, ל"שבת שבתו".

אז תתקיים ודאי הברכה האלקית של השמיטה – "וצויתי את ברכתי לכם" – במדה על-טבעית.

והיום המתאים בשנה להחלטה איתנה ואמתית על כל האמור, להחלטה בת קיימא – הוא ראש השנה.

היום בו נברא אדם הראשון "בצלמנו כדמותנו", שלט על הבריאה כולה והעלה אותה להכרה של "נשתחוה ונכרעה, נברכה, לפני ה' עושנו" (הכנעה מלאה אל הקב"ה, הבורא).

היום בו מתפללים ומשיגים: מלוך על העולם כולו בכבודך . . . ויאמר כל אשר נשמה באפו: ה' אלקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה.

בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בבני חיי ומזוני רויח.

(מכתב כללי לראש השנה תשכ"ו)

אנו עומדים עתה על סף שנת שמיטה (השנה השביעית והמקודשת שבמחזור השנים) הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה.

אחת ההוראות המרכזיות של השמיטה טמונה בסדר של הפסוקים והמילים שבתורה המציינים את ענין השמיטה: "כי תבואו אל הארץ . . . ושבתה הארץ שבת לה'. שש שנים תזרע שדך" וגו' (ויקרא כה, ב).

לכאורה, סדר זה אינו מובן: הלוא סדרם של הדברים הוא, שבשש השנים הראשונות מעבדים את השדות ורק לאחר מכן באה השמיטה, שנת השביעית. היה צריך, איפוא, להיכתב תחלה בתורה: "שש שנים תזרע שדך" גו' ואחר כך – "ושבתה הארץ".

אך – הסדר שבתורה אף הוא תורה (= הוראה). הסדר האמור בקשר לשמיטה מלמדנו כיצד צריכה להיות הגישה לחיים:

כאשר אדם בא אל הארץ ועליו להסתדר בחיים, ואי אפשר לו להימנע מ"עבודת אדמה", עליו לדעת שראשונה וחשובה ביותר, בהשקפה ובתור מטרה, היא "שבת לה'": לא הארציות והחומריות, כי אם הרוחניות והקדושה. גישה זו מבטיחה שלא יישקע בדברים ארציים וחומריים.

יתר על כן: כשרעיון זה עומד תמיד אל מול העיניים – אזי הופכים ששת

ימי החולין האפורים לאחרים, הם מאבדים חלק גדול מן החולין שלהם ונעשים מאירים יותר ומלאי תוכן יותר. ויתרה מזו: ההשתנות וההתעלות של שש השנים מרוממים גם את השנה השביעית, ובמקום "ושבתה שבת . . . לה'" (שם, פסוק ב) – היא נעשית "שבת שבתו . . . שבת לה'" (כפי שמופיע שם פסוק ד).

כך גם בחיי יום יום: ישנו ענין של "עבודת אדמה" (פרנסה) ו"חולין" כעניני אכילה, שתיה, וכדומה, עניינים בהם "ומותר האדם מן הבהמה אין"; וישנו ענין של "ושבתה הארץ", הינתקות מן הארציות; ו"שבת לה'", התמסרות לעניני קדושה ואלקות,

אתם עודי ואני א-ל

התפיסה המקובלת היא, שכראש השנה דנים את פרטי הבריאה.
האמת היא, שהשאלה הגדולה שנשאלת בראש השנה היא:
האם בכלל העולם זכאי להמשיך להתקיים?

הרב עדין אבן ישראל (שטיינזלץ)

ההתחדשות ויום הדין

הבריאה - "תחילת מעשיך, זכרון ליום ראשון".
יתרה מזו, ראש השנה מהווה ראשית והתחלה
של פרק זמן חדש, שהינו, במובן מצומצם יותר,
כעין בריאה מחודשת של העולם, וחידוש מעשה
בראשית וסדרי העולם למשך פרק זמן נוסף. בתוך
ההכרה הכוללת, כי הקב"ה מחדש בכל יום מעשה
בראשית, הרי ראש השנה הוא התחדשות כללית
יותר של הבריאה, מעין החלטה על המשך קיומו
של העולם, מחדש.

יום הדין הוא אפוא - יום של מאזן לגבי העולם
של העבר, מאזן החייב לענות על השאלה: האם
הצדיקה השנה שעברה את קיומה? ומכאן, לשאלה
הנוקבת יותר: המצדיקה השנה שעברה את המשך
הקיום? הראוי להמשיך הלאה את ה"ניסוי" לשנה
הבאה? סופה של השנה מביא את הקיום העולמי
לידי מעמד של גמר, של סיכום זמני - עד כאן
נמשך פרק ידוע של בריאה בעולם, על כל בעיותיו,
ירידותיו ועליותיו. מעתה - הראוי לעולם להימשך
הלאה?

ראש השנה הינו חג ייחודי בין כל חגי השנה.
כך למשל, בעוד שהרגלים הם ימי חג ושמחה, ימי
זכרון היסטוריים וחגיגיים, הרי יש לראש השנה
משמעות עקרונית מיוחדת, כבדה יותר: ראש השנה
הוא היום בו יצורי מעלה ויצורי מטה עומדים בדין
לפני יוצר כל.

מלבד זאת, יום תחילת השנה, הוא יום של
שמחה ועליצות, כניסה מתוך חרווה אל זמן חדש,
בחינת "תכלה שנה וקללותיה"¹, והבעת תקווה כי
השנה הבאה תהא שמחה ומאושרת יותר.

לכאורה, אין שני הצדדים הללו קשורים זה בזה,
אך אף על פי כן, קיים קשר מהותי מעמיק בין שני
האספקטים הללו, בין האופטימיות של תחילת
השנה לתפיסת הדין והמשפט הכולל ביום זה דווקא.
בתפיסה שטחית, אפשר לראות את ראש השנה
כתאריך בלבד, כנקודת ציון שרירותית בתוך
מהלך הזמן. אולם, היהדות רואה בראש השנה
משמעות עמוקה יותר: ראש השנה הוא גם יום

כאשר עושים היחידים את חשבון נפשם המיוחד, כולם ביום אחד, הרי הם ממילא נקשרים בחשבון נפשה של האומה, וכן להיפך - חשבון הנפש של האומה כולה איננו נושא מופשט, אלא יש בו משמעות רק במדה שהוא מתבטא ומתפרט בחשבונם של היחידים, מרכיביה.

חשבון של מעלה

לשם קיומו שלו, ולשם קיומו של העולם, עם ישראל נהדף שוב ושוב אל מקומו המיוחד. כפייה עליונה מכריחה אותו לעשות פי כמה מאשר האחרים, כדי להתקיים, ועל ידי כך - לקיים את מלכות ה'

בשפעת סיפורים ודימויים, מתארים לעתים את יום הדין כיום של משפט ושל משקל. כביכול זכויותיו וחובותיו של אדם נשקלים במאזנים, ודינו נקבע לפי מעוט וריבוי של זכות וחובה. אמנם, הצד החשבוני, צד המאזן ה"מסחרי", אינו אלא עניין חלקי, מבחינתו העמוקה של יום הדין. החשבון היסודי ביותר הוא לא החישוב הפרטי של יתרת הזכות או החובה, לאדם או לאומה, אלא הדין הקיומי. לאמור, הדין הגדול הריהו: האם יש בכלל הצדקה של אמת לקיום הנמשך? השאלה לגבי כל פרט ופרט "מי יחיה ומי ימות? מי בקצו ומי לא בקצו?" היא חלק מן השאלה לגבי כלל ההווה: להיות או לחדול.

במובן זה, שאלת המאזן והיחס בין זכויות וחובות היא פחותת משמעות. גם כאשר המאזן של השנה נוטה לצד הזכות, עדיין קיימת השאלה העמוקה והיסודית יותר: האם לאור תוצאותיה של השנה האחרונה, ראוי להמשיך ולשאת ולסבול לשנה הבאה, ולשנים הבאות לאחר מכן? לגבי שאלת עצם הקיום, יש נצחונות שכמוהם כהפסדים, יש הפסדים שכמוהם כנצחונות. זכויות וחובות אינם נמדדים רק לפי חשבון של כמות אלא גם לפי משקלם האיכותי, ולפי הקשר שיש ביניהם ובין מכלול החיים.

משום כך ראש השנה הוא נקודת החיבור בין העבר והעתיד, הדין ופסק הדין הם הקשר בין מה שהיה והמסקנה לקראת מה שיהיה.

חשבון הנפש בפרט ובכלל

יום הדין הוא יום של חשבון נפש גדול לסיכומו של זמן שעבר, עד להסקת מסקנות נוקבות מאד ביחס לעתיד. חשבון נפש אינו מיוחד רק ליום מסוים: למעשה, בכל יום ויום חייב להעשות חשבון נפש כזה. חשבון נפש גם אינו ענין של כלל בלבד, אלא ענינו של כל אדם ואדם כפרט. ואולם, יחודו של ראש השנה הוא דוקא בכלליותו, בהיותו יום של החשבון הכולל, שיש בו הדגשה של הצירופים השונים בין הפרט והכלל.

אכן, לא רק לגבי ראש השנה מצויה כפילות זו של הפרט והכלל, ומצינו כפילות כזו ביחס לכל מערכת הברכות והתפילות. מצד אחד, התפילות הן כלליות, תפילות של עם ישראל כיחידה אחת, אך טעות היא לחשוב, כי כלליות זו צריכה לגרום לאיבודו וטשטושו של הפרט בתוך המערכת הכללית. תפילות ישראל נאמרות בלשון רבים, ומכוונות כלפי צרכיו של כלל ישראל, אולם יש מקום לפרט להתפלל בתפילת היחיד הפרטית שלו תפילה שהוא מתפלל בכל עת, בכל לשון, בכל דרך של פניה ובכל לשון של בקשה. יתרה מזו, תפילת הרבים עצמה מהווה רק כעין מסגרת כוללת, אשר בתוכה יכול ואף צריך היחיד לשלב את תפילתו הפרטית.

החגים והמועדים גם הם ימי חג עבור כלל ישראל, ויש להם זמן קבוע וטקסים קבועים. עם זאת, בתוך המערכת הרחבה של ימי מועד כלל לאומיים, יש מקום לכל אדם פרטי לבטא את מהותו המיוחדת לו, ולגלות את הצד המסוים היחידאי של עצמו.

משום כך, יש לראות את ראש השנה אף כיום של חשבון כלל ישראלי, שהוא צרוף והתכללות של חשבונותיהם של הפרטים השונים, כאשר הם מצטרפים כולם כאחד לחשבון של כלל ישראל. כל מהלך של אדם בתוך האומה לעצמו, עם היותו לעתים מבודד ומיוחד, יש בו גם צרוף כללי ומשמעות לעם ישראל כולו. היחיד אמנם הולך לו בדרכו, לכאורה ללא קשר מיוחד עם בעיות העם כולו, אולם מהצטרפותם של מסלולי היחידים, הנראים שרירותיים ועצמאיים, כל אחד לעצמו, מסתבר כי כולם כאחד בחשבון גדול קשורים זה בזה, וכולם פונים לאותם כיוונים כוללים.

בין עם ישראל לבין הקב"ה, את ערכם של ישראל בעולם, ואת התפקיד הנצחי של עם ישראל. ישראליהם "עדי ה", וקיומם הוא עדות לכל באי עולם על הקב"ה. כביכול, עצם העובדה שעם ישראל אכן קיים, הריהי הפגנה נצחית של מלכות ה' בעולם.

תפיסת העדות בוטאה באופן הפשטני ביותר על ידי הוגים והיסטוריונים שונים, יהודים ושאינם יהודים, והיא קשורה בעצם קיומו הנמשך של עם ישראל. העובדה שהעם המהווה "כבשה אחת בין שבעים זאבים"⁵ ממשיך בעצם קיומו הפיסי, למרות כל הקשיים ולמרות כל הרדיפות, מהווה יותר מאשר קוריוז הסטורי. קיומו הנמשך של העם,

כאשר תרבויות גדולות קמות ונופלות בינתיים, כאשר מעצמות אדירות נוצרות ונעלמות, מעמיד את העם היהודי בהיסטוריה במעמד שהוא א־היסטורי. נדמה, כי החוקים הכלליים אינם מתייחסים אליו, ונראה שהוא חי ופועל לפי מערכת חוקים משל

עצמו. במובן זה, מהווה העם "עדות לכל באי עולם" למציאות אחרת, להויה גבוהה יותר.

קיומו - עדותו

מעבר לנקודת מבט זו, שהיא חיצונית בלבד, הרי שעבור עם ישראל עצמו, בדרך שהוא רואה ומבחין את עצמו, יש לתפיסת העדות משמעות פנימית יותר: יש טעם לקיומו העצמי של העם, כל עוד הוא אכן חש את התפקיד של קיומו, ורואה את עצמו כעד. לקיומו של עם נבחר יש טעם, רק כאשר הוא עם בחירה. בגמרא⁶ מבוטא הדבר בצורה ציורית, במאמר המספר כי הקדוש ברוך הוא אף הוא מניח תפילין, ובתפילין שלו כתוב "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". תפילין אלה של מעלה, קשורים בכך שעם ישראל מניח תפילין למטה, ובתפילין שלו כתוב "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד"⁸.

קיומו של עם ישראל הוא קיום משמעותי, ובעצם הווייתו יש ערך עילאי. קיומו קשור במודעות שלו להיותו "עד ה'", במאמץ שלו להיות "ישראל

כאשר מדבר הרמב"ם על חשבון של מעלה², לגבי הנכתבים לחיים ולמוות, הרי הוא מעיר כי אין אנו יכולים תמיד לקבוע מיהו הראוי ומיהו שאינו ראוי, ואין אנו יכולים לדעת מה טיבם ומה ערכם של מעשים שונים. לא תמיד נדונות המצוות החשובות כצדדים מכריעים, ואיננו יודעים מה הן העבירות הנחשבות באמת. חשבון של מעלה הוא ללא ספק חשבון ערכי מסובך יותר, ובודאי שהוא קשור לשאלת הערך המהותי. לאמור, מה הוא באמת היחס בין מעשים שונים ובין עיקר מהותו של האדם, מה הוא היחס בין המעשים ובין עיקר מהותה של אומה, של מדינה.

אם כן, השאלה הגדולה של ראש השנה, אינה אם היתה השנה האחרונה שנה טובה או רעה, שנת זכות או חובה, אלא: האם כדאי להמשיך, האם כדאי להמשיך כך?

חשבון זה, בא לידי ביטוי בתפילות המיוחדות של היום, והן

התוספות המיוחדות "מלכויות, זכרונות ושופרות". בברכות אלו, עולות השאלות הללו במפורש ובנסתר, ובהן הן מגיעות לכלל תשובה מסוימת.

עדות למלכות ה'

הברכה הראשונה היא ברכת המלכויות, העוסקת בהיקף הגדול של מלכות ה' בעולם. מתוכה נשמעת השאלה המרכזית הזו: ה' הוא מלך העולם, יוצרו ומקימו, אולם האם כדאי הוא העולם? השאלה הזו, היא ללא ספק שאלה כפולה, מצדו כביכול, וכן מצדנו: החפצים אנו במלכותו, החפצים אנו בקיומו של העולם, הרוצים אנו בקיומנו? וכנגד זה השאלה ששואל, כביכול, הקב"ה: הראוי הוא העולם להמשך, מה טעם יש בקיומו, ומה ערך יש להמשכו?

הפסוק "ואתם עדי נאום ה' ואני א־ל"³ זכה לפרשנות חריפה מאד בפי חז"ל: "אם אתם עדי הרי אני א־ל, ואם אין אתם עדי, כביכול אין אני א־ל"⁴. בצורה נוקבת זו, בטאו חכמים את הקשר המיוחד

ה"מלכויות" הן המסגרת והמטרה, השאלה והתשובה הקיומית. ה"זכרונות" וה"שופרות" הן הקוים התוחמים את המסגרת הזו - הזכרונות מן העבר והשופרות כלפי העתיד

2 הלכות תשובה ג, ב: ואין שוקלין אלא בדעתו של א־ל דעות, והוא היודע היאך עורכין הזכיות כנגד העונות.

3 ישעיהו מג, יב.

4 ספרי דברים, פיסקא שמ"ו.

5 אסתר רבה י, א.

6 ברכות ו, א.

7 דברי הימים א יז, כא.

8 דברים ו, ד.

הזכרונות אף הם, ככל מהותו של החג, זכרונות כפולים - מצד ה', כביכול, ומצדנו. אנו נזכרים במאורעות העבר - בתלאות וביסורים, ומצד שני - בגאולות של אותם הימים. הזכרונות הם אפוא ההדגשה החוזרת של ההמשכיות. ככל שאנו נזכרים יותר בכל ימי עולם מתחילתם, הרי אנו מתחזקים ב"אני" שלנו, הרינו מקבלים את החיזוק ואת ההדרכה להמשיך בדרכנו. "זכרונות" אלה מסכמים את הדרך שעברנו, את העדות של העבר, שלמרות כל הסטיות והתעיות - הרי ככלל, אנו משמשים בתפקיד לו נוצרנו, וכי למרות הכל נמשיך לעשות כן.

ה"שופרות" מראים נתיב לכיוון העתיד. כל "שופר" הוא תרועה של התגלות, התגלות ה' בעולם - למן גילוי שכינה של הר סיני,

עד לגילוי שכינה שלעתיד לבוא. כל גילוי כזה, הריהו כשלעצמו סיכום של הזכרון ושל המלכות, שכן הוא מבטא את נקודת השיא שאליה מתקדם ההווה - על פגמיו, נפילותיו וכשלונותיו. השופר הוא ההבטחה וציון הדרך, להסביר לקראת מה אנו עתידים ללכת.

ראש השנה הוא יום הדין והחשבון, אולם אין הוא סיומו של החשבון. שיאו של ראש השנה הוא ביום הכפורים, וביניהם עשרת ימי תשובה. בראש השנה אמורים אנו לעשות את חשבון נפשנו, אך גם אם בחשבון הגדול חייבים אנו להמשיך ולצעוד הלאה, הרי חשבון זה מגלה לנו את מה שהחסרנו בעבר. ראש השנה הוא יום של חשבון, ולאחריו צריך להתחיל הנסיון של התקן. בראש השנה סוקרים אנו את הדרך שעברנו בה, ומגלים מעט מן הכיוון אליו צריכים אנו ללכת.

מכאן מתחילה הדרך האמיתית: לתקן את מה שפגמנו בו בעבר, לעשות תשובה על העבירות שחטאנו בהן, לעשות תשובה על המצוות שיחסנו לעצמנו, ולהתחיל שנה חדשה מתוך ראייה מפקחת של מה שהיה, ומתוך רצון לעשות את העתיד ראוי יותר.

אשר כך אתפאר". לא פעם הועלתה הסיסמה שעל ישראל להיות "אור לגויים", וכשלונה היה בכך שעם ישראל ויחידיו התאמצו ללמד ולהורות אחרים, בצורות שונות. המגדלור ממלא את תפקידו, לא בכך שהוא זורע אור ומאיר את הדרכים בים, אלא בכך שהוא מודיע בעצם קיומו על נקודת ציון, על הוראת דרך. הסגולה, העצמיות והבחירה אינם צריכים להודעה ולפרסום ברבים, אלא צריכים להגשים את עצמם בתוך החיים העצמיים.

הצדקת קיומו של עם ישראל לא באה אפוא, משום הצלחה זו או אחרת שלו, אלא משום יחוד מהותו. כל עוד עם ישראל קיים ומעיד - הריהו מקיים את העולם, שכן הוא בא לומר שהעולם יכול להיות אחר, שהעולם יכול

להיות בעל ממשות ובעל ערך. קיום עם ישראל קשור בעדותו, בהיותו אכן בחירי וסגולי.

אכן, היחיד היהודי, ולעתים אף העם כולו, מתייגע לפעמים מן המעמסה הזו של העדות. הרגלים, חיקוי זרים, תאוות קטנות וגדולות, רעיונות הבל ושאיפות שטות, גוררים את עם ישראל לעבר נורמליזציה, לעבר היותו עם ככל העמים. אולם לשם קיומו שלו, ולשם קיומו של העולם, הוא נהדרף שוב ושוב אל מקומו המיוחד. מאורעות העולם כופים אותו בעל כורחו להיות מיוחד, גם כאשר דומה לו שאינו רוצה בכך. כפייה עליונה מכריחה אותו לעשות פי כמה מאשר האחרים, כדי להתקיים, ועל ידי כך - לקיים את מלכות ה'.

זכרון העבר, שופר לעתיד

ה"מלכויות" הן המסגרת והמטרה, השאלה והתשובה הקיומית. ה"זכרונות" וה"שופרות" הן הקוים התוחמים את המסגרת הזו - הזכרונות מן העבר וה"שופרות" כלפי העתיד.

על התשובה

מה המשמעות של התשובה הנדרשת מכל אחד מאתנו? האם תביעותיה של החסידות אינן מייאשות? וכיצד יש להתייחס לכישלונות רוחניים? • **מנחם מענדל ברונפמן** משוחח עם המשפיע **הרב מיכאל טייב** על תהליך התשובה בעולמה של חב"ד

מדוע צריך לעשות תשובה?

חודש אלול, הימים שלקראת ראש־השנה, ראש־השנה עצמו, עשרת ימי תשובה ויום־הכיפורים – מוקרשים כולם לעבודת התשובה. בהקשר זה, אולי עוד לפני הניסיון להבין מהי "תשובה" וכיצד מיישמים אותה, ראוי להעלות שאלה שהיא אמנם בסיסית ופשוטה, אך גם מצויה וניתן להיתקל בה לפעמים גם במסתרי הלב שלנו אנו: "מדוע בכלל אני צריך לעשות תשובה...?". יכול הלא אדם לומר לעצמו: "הרי אני שומר על המצוות, לומד תורה, מתאמץ להתפלל במניין, הגון עם הבריות, וכך הלאה" (כל אחד לפי ערכו) – ובעולם המודרני יש מין תחושה של סיפוק עצמי, שהרי גם דברים אלו כרוכים לעיתים בהכרעות ובוויתורים על דברים שנראים קוסמים ומפתים... – "מדוע אפוא אינני יכול להסתפק בכך; מה רע במעמדי ובמצבי כמות שהם עתה, מדוע עליי "לעשות תשובה"?"

התשובה לשאלה זו דורשת כנות ויושר פנימי. אדמו"ר הזקן בספר התניא עומד על ההבדל בין המושג "צדיק" למושג "רשע", ומחלק בין השימוש ה"פשטני" שנעשה במושגים אלו, לבין משמעותם העמוקה והאמיתית.

ברגיל, קוראים "צדיק" למי שנתפרסם כמקיים מצוות בהידור, כמדקדק על דקדוק קל של דברי סופרים בדברים שבין אדם למקום ובדברים שבין אדם לחברו, אדם מלא בתורה וגדוש ביראה, המסתפק במועט וכך הלאה. כשמתארים אדם מסוג כזה אומרים "הוא אדם צדיק". לעומת זאת, "רשע" הוא כינוי לאדם שנתפס לדברי עבירה חמורים, אדם שמנהל את חייו בכחש ומרמה, ערל לב, המורד בא־להיו והגונב את רעיו, אדם מלא דברי רשעות וחמס. כאשר הבריות ידברו ביניהם על אותו אדם, יכנהו בתואר "הרשע הזה".

אבל ההגדרה האמיתית והמדויקת היא אחרת לגמרי. לפי הגדרה זו, כל מי שעובר על רצון ה' הוא רשע. יהודי שלא מקיים את מצוות ה' או עושה ההיפך ממה שה' הטיל עליו לעשות, נקרא רשע. וכפי שכותב אדמו"ר הזקן, "בשעה שעושה [האדם] עוונות נקרא רשע גמור... ואפילו העובר על איסור קל של דברי סופרים מקרי רשע, כדאיתא בפרק קמא דיבמות ובפרק קמא דנדה, ואפילו מי שיש בידו למחות ולא מיחה נקרא רשע... ולכן אמרו רז"ל במדרש: ראה הקדוש ברוך הוא בצדיקים שהם מועטים עמד ושתלן בכל דור ודור".

והאמת היא, שאם מנתחים את הדברים בהיגיון, הרי שזוהי ההגדרה המתבקשת. מלך מלכי המלכים, ריבון כל העולמים, אדון כל המעשים

הוא פחד לגלות שמצבו רע, והתוצאה הייתה שהוא מת בפתאומיות.

מה שאני למדתי מהמאורע הזה (שכמובן כאב לי מאוד ברמה האישית) הוא, שכשיש בעיה צריך להתמודד. אדם זה פחד לגלות את מצבו הרפואי האמיתי, ובעקבות זאת מצא את מותו, שהיה יכול להימנע אילו הלך לרופא וטיפול בבעיותיו. נכון, יכול להיות שהמצב שהיה מתגלה לו בברדיקה לא היה נעים ולא היה מעודד, ייתכן שהיה עליו להתרגל למגבלות ולהתמודד עם בעיות רפואיות; אבל הוא לא היה מת.

תורת חב"ד היא MRI של הנפש. לימוד חסידות מבצע 'סקירת מערכות' רוחנית ומגלה לאדם את מצבו הפנימי האמיתי כמו שהוא; ואכן, לא תמיד נעים לגלות את האמת.

אפשר, שאחרי שילמד היטב מאמר או שיחה חסידית נוקבת עד תהום, פתאום יגלה אדם בעצמו שמה שלמד והשקיע כל-כך בלימוד תורה, בדקדוק מצווה ובגמילות חסד - היה מתוך פנייה אישית, למען עצמו, מעמדו, הרגשתו וכדומה; ולא כמצווה ועושה את מצוות המלך. לא הקב"ה הוא שעמד במרכז, אלא הוא עצמו, וכל מה שחשב עליו היה "אני ואפסי". גם במקרה כזה, כמובן, אי אפשר ח"ו לבטל את מה שנעשה בפועל, את המצוות והמעשים הטובים, והמעשה הוא העיקר. אבל אחרי הכול חסד בעבודה זו מרכיב מהותי...

בהחלט, החסידות מאתגרת אותנו, אבל מה שהיא מציבה בפנינו זאת המציאות כמות שהיא. ואיזו תועלת תצמח אם נברח מן המציאות ונסתיר אותה מעינינו בכפות ידינו?

הרבי הריי"צ קרא פעם את מאמר חז"ל: "כנגד ארבעה בנים דברה תורה... חכם מה הוא אומר", באופן הבא: "חכם מה הוא - אומר". חכם יודע מי הוא, מכיר את מהותו העצמית, הפנימית, ללא כחל וללא שרק. הידיעה הפילוסופית, האינטלקטואלית, הרי זה דבר טוב מאוד - אבל החכמה היא להגיע להכרה ולהרגשה הקיומית הכנה והנוקבת: מי אני? שידע האדם לומר לעצמו תשובה אמיתית על שאלה זו.

הרבי מהר"ש אמר פעם אימרה אחרת, שממשיכה את אותה הנקודה. הוא אמר שאדם לא יכול לשקר ולהסתיר את מהותו מהקדוש ברוך הוא - 'ה' יראה ללבב". גם מן הסובבים אותו בסופו של דבר לא יצליח האדם להסתיר את עצמו לגמרי, ואחרי ככלות הכול מהותו האמיתית תתגלה במוקדם או במאוחר. אם האדם משקר - הוא משקר רק את עצמו, ומה החכמה לרמות את הטיפש?...

- מורה לעשות פעולות מסוימות, ואילו אדם זה מחליט להשתמט ולא לעשות כפי שהתבקש! איך שלא מסתכלים על זה, בסופו של חשבון אדם זה עבר על ציווי המלך, ולכן אין הגדרה אחרת לתארו מלבד עובר-על-החוק, עבריין.

כעת אחזור לשאלתך "מדוע יש צורך לעשות תשובה"? - לאור הגדרתו זו של אדמו"ר הזקן הדבר ברור מאוד, אלא שכפי שהקדמתי נדרשים לשם כך כנות ויושר פנימי. אדם בערכו שמכיר היטב היטב בפנימיות את אורחות חייו ודרכי התנהגותו בנתיבות החיים, יודע בעצמו שהוא רשע. הוא יודע שלא פעם הוא חוטא בדרך ובלב ערל על מצוות ה' - הן שבין אדם למקום והן שבין אדם לחברו.

נדמה לי, שכאשר אדם בינו לבין עצמו, בין כתלי ליבו, מודע לעובדה שלפי האמת הוא רשע - אין לו סיבה לשאול מדוע עליו לעשות תשובה. שום יהודי, בשום מצב, אינו שמח ואינו רוצה להיות רשע. יש עליו לכלוך רוחני, כתם של טומאה, ועליו לנקותו.

(מלבד זאת, יש עניין נוסף, אותו החסידות מדגישה: כל אדם - גם אם הוא צדיק - יכול וצריך להתקרב עוד אל האינסוף האלוהי. אף פעם אי אפשר להסתפק במצב הנוכחי, אלא תמיד יש להתעלות קדימה. זהו פשר מה שכתוב: שמיש "אתא לאתבא צדיקא בתיובתא", להחזיר את הצדיקים בתשובה... אבל זהו כבר שלב נוסף...)

כשיש בעיה - צריך להתמודד

האם דברים אלו אינם מייאשים? האם תפיסה זו האומרת לאדם: "דע לך, אתה רשע", במיוחד כשהגדרה של "צדיק" ו"רשע" היא כל-כך מחמירה - אינה תפיסה פסימיסטית שעלולה להיות מרפה ידיים ונטולת תקווה?

שאלתך מזכירה לי מקרה אישי: אחד מקרובי משפחתי שהייתי קשור אליו מאוד, נפטר בפתאומיות, בעודו נמצא בעבודתו בחנות. הוא לקה בהתקף לב חמור שהכריע את מערכות גופו. בתקופה האחרונה לפני מותו גרנו הרחק אחד מן השני, ולכן מטבע הדברים לא הייתי חשוף לכל פרטי חייו בזמן זה. כאשר שוחחתי עם קרובי משפחה משותפים ועם ידידי בעקבות פטירתו, התברר לי שמזה זמן מה אותו אדם התלונן על כאבים בחזה, בדיים, ועל כל מיני הפרעות שידועות כסימנים לבעיות בלב. אמרו לו: "גש לרופא, ערוך בדיקות". הפצירו בו, אולם הוא סירב.

זו אמירה חדה מאוד והיא נוגעת לחיי היום-יום של כל אחד מאתנו. ניטול דוגמה: אדם צמא, רוצה לשות משהו, פותח את בקבוק ה'קולה' הקר שלפניו, מברך: "שהכל נהיה בדברו" ושותה. הוא שותה להנאתו, ולא חושב כלל על הקב"ה באותו הרגע, רק נהנה מן המשקה הטעים – זה הרגע בו האדם הוא 'לא ביטול' לה'. הוא חושב על עצמו, הוא במרכז העולם, הוא רוצה שיהיה לו נעים. זאת לא קדושה, זה הצד האחר, ה"סטרא אחרא".

כשלמדנו את הדברים התחוללה מעין סערה זוטא בחדר. המשתתפים דנו בדברים בערנות, הקשו, השיבו.

בשבוע הבא, שמתי לב שאחד המשתתפים נעדר. גם בשבוע לאחר מכן הוא נעדר, וכן בשבוע שלאחריו. טלפנתי אליו. שאלתי אותו מדוע חדל מלהופיע לשיעור, והוא ענה לי: "אומר לך בכנות, כשחזרתי מן השיעור הוצאתי מן המקרר מעדן והתחלתי לאכול להנאתי. פתאום חשבתי על מה שלמדנו, והחלטתי שאני לא מוכן לחיות ככה".

הוא הבין מה האמת, אך לא היה מוכן.

אבל אנו הרי לא מדברים על מי שלא רוצה ולא מוכן. מי שרוצה בחיי הפקר, בחיים של פריקת עול מלכות שמיים – זה מצב אחר לגמרי. יש בחירה חופשית, ולכל אדם נתונה הרשות: "ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה". אנו מכל מקום עוסקים במי שכן רוצה להיות קרוב לה', מי שחפץ להשתית את חייו על היסוד האיתן של התורה והמצוות, שמבקש לחיות את חייו בדרך האמת; פה תהליך התשובה מתחיל – כאשר האדם רוצה להתקרב לה'. מי שאכן יש לו הזכות לרצות ללכת בדרך ה', עליו בראש ובראשונה לדעת את האמת, גם אם היא נוקבת עד תהום, ולא נוחה ולא בהכרח מחייבת.

זה לא "בום וגמרנו"...

הנקודה הזו שהיהודי צריך לדעת מהי האמת, גם כשהיא קשה ומאתגרת – ברורה. אכן, בריחה היא לא התמודדות, ועליו להבין שעל ידי עבירה על רצון ה' הוא נעשה בבחינת "רשע", ושכל מה שאינו בטל לה' הרי הוא מן "הצד האחר", וממילא עליו "לעשות תשובה". אבל אפשר לטעון, שבפועל זה אתגר שמעל לכוחו של האדם. זו נראית משימה אבודה מראש.

במשנה בסוף מסכת יומא שנינו: "אמר רבי עקיבא, אשריכם ישראל. לפני מי אתם מטהרין, ומי מטהר אתכם? אביכם שבשמים, שנאמר: 'וזרקתי

לכן אינני חושב שהכרת האמת הוא משהו מייאש או פסימי. להיפך, זה הפתח לעשייה ולתקווה אמיתית.

בספר הזוהר יש מושג של "מארא דחושבנא" – בעל חשבון. כל יהודי צריך להיות בעל חשבון, ממש כמו בעל עסק שחייב לעשות מאזן – חודשי, רבעוני, שנתי – לוודא בזמן את מצבו האמיתי של העסק: כמה כסף הושקע, כמה הוצאות היו, כמה הכנסות, היכן אפשר לייצל ולצמצם את ההוצאה מבלי לפגוע בהכנסה, היכן ניתן למקסם רווחים. אם בעל העסק ישקר את עצמו, וידמיין שההכנסות היו גדולות מאשר הן באמת ושההוצאות היו קטנות מאשר היו בפועל – הדבר לא יגרום לכך שהוא אכן ירוויח... להפך, במקדם או במאוחר העסק יקרוס. אותו הדבר הוא בעבודת ה'. אדם צריך לדעת היכן הוא עומד, מה מצבו, כיצד ניצב הוא לפני ה'. אם יעלים עיניו ואם ידמה בנפשו דברים שלא כהווייתם, הוא לא שיקר אלא את עצמו.

תורת חב"ד היא MRI של
הנפש. לימוד חסידות
מבצע 'סקירת מערכות'
רוחנית ומגלה לאדם את
מצבו הפנימי האמיתי
כמו שהוא

להכיר את מצבך באמת

פעם מסרתי שיעור שבועי בתניא ביישוב אחד, והמשתתפים בו היו יהודים שיש כאלו שמכנים אותם בתואר "מסורתיים". היה זה כשהגענו לפרק ו', בו מסביר אדמו"ר הזקן את פשר המושג "קדושה". "קדוש", מסביר רבינו הזקן, הוא הדבר בו שורה השכינה בגלוי (בהעלם הרי השכינה שורה בכל מקום, "לית אתר פנוי מיניה"), והשכינה שורה בגלוי בכל דבר שהוא בטל לקדוש ברוך הוא. אדמו"ר הזקן ממשיך לבאר שם, שכל מה שהוא לא קדושה, מה שאינו בטל לה', הרי זה ה"סטרא אחרא", הצד האחר.

דוד המלך אומר בתהילים: "כי עמך הסליחה למען תוורא". הפירוש הפשוט של הפסוק הוא: סלח לנו ה', על-מנת שיהיה בנו פחד, על-מנת שתהיה בנו יראת שמים. ולכאורה הבקשה אינה מובנת: בפשטות היה צריך לומר הפוך, שעל-ידי הסליחה לא יהיה בנו עוד פחד מהחטא, כי סלחת לנו עליו! מה המשמעות של הבקשה ש"תסלח לנו על-מנת שתהיה בנו יראה"?

מסבירים את העניין באמצעות משל. ראובן לווה משמעון סכום כסף גדול. בהגיע מועד הפרעון מגיע ראובן לשמעון ואומר לו: "אני מצטער, ידידי הטוב, אולם איני יכול להשיב לך את חובי באחת. אין לי. אין מנוס אלא לפרוס את החוב ולשלם לך אותו במשך כמה שנים בתשלומים". מה יקרה אם שמעון יגיד לו: "בשום פנים ואופן איני מסכים לכן, ואינני מוכן לקבל ממך את החוב בתשלומים, אלא עליך להשיב לי כעת את מלוא החוב" – הוא כמובן לא יקבל שום דבר. מצבו הכספי של ראובן אינו מאפשר לו להשיב סכום גדול כזה במזומן.

וזה מה שמבקש דוד המלך: "כי עמך הסליחה למען תוורא". אנא ה', סלח לנו, כדי שתהיה בנו יראת שמים. אכן, יש לנו חוב גדול מאוד, אבל אם לא תקבל את תשובתנו גם אם היא עדיין חלקית ולא תסלח לנו, עלול חלילה להיווצר מצב של ייאוש מן התשובה. כדי שתמשיך לבעור בנו יראת השמים ותהליך התשובה ימשיך להתקדם, סלח לנו. וה' סולח.

באופן דומה מוסברת בחסידות הלשון בתפילת העמידה: "חנן המרבה לסלוח". האדם לא מסוגל לסלוח ללא קץ. אם רעהו פגע בו וביקש סליחה, בפעם הראשונה בוודאי יסלח לו סליחה גמורה. אולי גם בפעם השנייה והשלישית. אבל אם הדבר ימשיך לחזור על עצמו במעגליות, הוא פשוט יחדל לקבל את בקשות הסליחה החוזרות ונשנות הללו. והסיבה לכך היא, שהאדם הוא מוגבל. אחד המאפיינים של דבר מוגבל הוא, שככל שהוא מתפשט כך הוא נחלש. ניטול לשם דוגמה את מושג הריח: במקום בו נמצא מקור ומוקד הריח – מריחים אותו בעוצמה, אולם ככל שהולכים ומתרחקים כך הריח מתפוגג. כך היא גם יכולת הסליחה – בפעם הראשונה היא מופיעה בכל עוצמתה, אולם היא הולכת ומתפוגגת ככל שפלוני מצריך את הפעלתה שוב ושוב.

להבדיל אלפי הבדלות אין קץ, הקדוש ברוך הוא הוא אינסופי, וגם הסליחה שלו היא אינסופית. ולכן גם אם בקשת הסליחה חוזרת ונשנית, כי שוב נפלנו

עליכם מים טהורים וטהרתם". ואומר, "מקוה ישראל ה'" – מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל".

על כך שואל הרבי זי"ע: מדוע ההשוואה ("מה המקוה... אף הקב"ה...") היא דווקא למקוה, ולא לזריקת המים הטהורים? מה מוסיפה טהרת המקוה על טהרת זריקת המים, שכבר מוזכרת קודם לכן במשנה?

הרבי מסביר זאת על-פי המשנה הקובעת שטבילה במקוה מטהרת גם "מקצת" טומאה: כאשר אדם נטמא בשתי טומאות – טומאה קלה שמקוה מטהר וטומאה חמורה שמקוה אינו מטהר, הטבילה במקוה תועיל להסיר את הטומאה הקלה, למרות שהטומאה החמורה נשארת.

וזו המשמעות של אמירת רבי עקיבא: "מה מקוה מטהר את הטמאים" – כשם שמקוה מטהר (מטומאה אחת) גם את אלה שאחרי הטבילה יישארו טמאים (בטומאה אחרת), כלומר: שיש טהרה "ממקצת טומאה"; כך גם "הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל".

יכול יהודי לחשוב שאם הוא עושה תשובה רק על חלק מן העבירות שעשה ואל החלק האחר של העבירות שעשה עדיין לא הגיע לעשות תשובה, מה שווה היא התשובה שהוא עושה? סוף-סוף יש חטאים שהוא לא עשה עליהם תשובה, ואיך בכלל תתקבל תשובתו?

אומר רבי עקיבא: אל תתייאש! ה' מקבל "מקצת תשובה", גם אם חזרת בתשובה על חלק קטן מן העבירות שלך, התשובה הזאת מתקבלת (מצד הקשר העצמי שבין היהודי ובין הקב"ה).

דומני שטמונה פה אמירה חזקה מאוד. אנו באים בפני ה', ואנו יודעים שיש לנו "חבילה" גדולה מאוד. אפשר להרגיש, כמו שציינת, תחושה של אפיסת כוחות, של ייאוש: איך אני יכול להתמודד עם זה?

על זה אומרים לנו, אין שום מקום לייאוש כלל. ה' מקבל גם תשובה חלקית, הדרגתית! אכן, קשה מאוד להתמודד עם ה"חבילה" כולה, אבל אם אינך מסוגל לעבוד על הכול, אל תרים ידיים. לאט לך. כל צעד של התקרבות לה', כל התקדמות של התחזקות והתרוממות, מתקבלת ומקדמת אותך אל עבר המטרה. אם אתה יודע את האמת שעליך להשתפר עוד ונוצרת בכך שאיפה להשתפרות, אתה עולה על הכיוון הנכון. לא תמיד הכול אפשרי ברגע, זה לא "בום וגמרנו", אבל ה' מקבל גם פעולה חלקית.

באוזניי: "אסור לך להיכנס לדיכאון בגלל 'נפילה'. אדרבה, תתעורר מזה, תחשוב שזו ירידה לצורך עלייה, ותיקח את הסיטואציה כהזדמנות וכמקפצה להתחזקות".

הוא המשיך ואמר לי: בברכת "השכיבנו" שבתפילת ערבית מופיע הביטוי: "והסר שטן מלפנינו ומאחורינו". המפרשים שואלים על כך: מה שאנו מבקשים שיסיר שטן מלפנינו מוכן, אבל מה פשר הסרת השטן שכבר נמצא מאחורינו?

(אגב, החיד"א מסביר הסבר מעניין, שהשטן נלחם ביהודי בשתי צורות: כאשר אדם ניגש לבצע מצווה, הוא ניצב מולו, מלפניו, וחוסם אותו בדרכו בניסיון למנוע ממנו לבצע את המצווה. וכאשר אדם נמנע מלעשות עבירה, השטן נמצא מאחוריו ומנסה לדחוף אותו כדי שייבצע את העבירה... ועל זה אנו מבקשים: הסר מאתנו את השטן בשתי הדרכים שבא "להפיל" אותנו במלכודתו).

הבעל-שם-טוב ביאר שאלה זו שאדרבה, החלק העיקרי בעבודתו של השטן הוא דווקא ה"מאחורינו". השטן שלפני החטא, "מלפנינו", שמוביל ומפיל אותך לתוך העבירה מהווה רק הקדימון, והשטן האמיתי מגיע אחרי החטא, "מאחורינו", ומתחיל ללחוש באוזניך דברי ייאוש: "הנה נפלת", "אין לך סיכוי", "לעולם לא תצליח להגיע לעבודת ה' אמיתית" - וכו' וכו'... והסכנה ממנו חמורה בהרבה.

"עליך לדעת", אמר לי אז אותו חסיד, "שיש להסיר לא רק את השטן שמלפנינו, זה שמוביל אותנו לחטא וי'אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", אלא גם וביתר שאת את השטן שמאחורינו, שמכניס לתוכך תחושות ייאוש ודיכאון במקרה של כישלון, ולגרום לך נסיגה חמורה הרבה יותר".

בהקשר זה המשילו חסידים את יצר הרע לעכביש. כיצד העכביש לוכד את היתושים? הוא טווה את קוריו וממתין לנפילתו של היתוש אל תוך המלכודת. כאשר סוף-סוף נופל לשם היתוש, העכביש אינו ממחר להתנפל על הטרף. הוא ממתין. היתוש מצידו מנסה להיחלץ מן הקורים הדביקים, הוא מתנועע ומתנועע ומנסה לברוח. לפעמים זה מצליח, אך כשזה לא מצליח, והיתוש מתייאש ומפסיק בניסיונו להיחלץ - אז העכביש קופץ עליו ושותה את דמו...

אמרו החסידים: זה שיצר הרע הפיל אותך לתוך המלכודת שלו, עדיין אינו אומר שהוא שתה את דמך... אל תתייאש. ברח ממנו! תתעסק בדברים החיוביים, הרבה באור, וממילא ה"עכביש" לא יצליח "לשתות את דמך".

בחטא הזה, ושוב לא הצלחנו להתאפק - אבל צריך לדעת שה' סולח. "חנן המרבה לסלוח".

היצר הרע שאחרי החטא...

איך הסבר זה, הידיעה של "חנן המרבה לסלוח", יורד למישור מעשי? כיצד אדם שמודע למצבו האמיתי וחוזה כישלון רוחני בעניין כלשהו, ירחיק מעצמו את המחשבה הטורדת והמדכאת ש"אין לי סיכוי"?

אספר לך משהו אישי, מחיי שלי עצמי.

נולדתי בצרפת בבית בו לא כל-כך שמרו מצוות. כשהייתי כבן שש-עשרה, נמשכתי בדרך מוזרה לבית חב"ד בעירי. ביקרתי שם כמה פעמים, והחלטתי לנסוע לרבי. ואכן תוך זמן קצר נסעתי לרבי, והוא 'כבש' אותי לגמרי. במשך השבועיים ששהיתי במחיצת הרבי, זכיתי ממנו ל'קירובים' מאוד גדולים. ואז גמלה בליבי ההחלטה שאני חוזר בתשובה.

כשחזרתי לצרפת אחרי הביקור אצל הרבי וההחלטה העצומה שקיבלתי על עצמי, ניצבו בפניי מהמורות ודילמות קשות ביותר - ההתמודדות עם תגובתה של המשפחה, כיצד להתנהג עם כל הסביבה הטבעית שלי שלא הייתה דתית כל עיקר, מערכת היחסים עם החברים, וכיוצא בזה. והאמן לי, היצר הרע עבד אז במלוא המרץ...

כמובן, לא הפסקתי מיד את כל ההרגלים שהיו לי. אחד מן ההרגלים הללו היה - יציאה משותפת עם החברים במוצאי שבת. באחת הפעמים החברים רצו להיכנס למקום מסוים שלייהודי עם יראת-שמים לא מתאים להיכנס לשם. מיד אמרתי: "מה פתאום, אינני נכנס לכזה מקום". חבריי הרגיעו אותי ואיך שהוא שיכנעו אותי שזה לא כל-כך גרוע כמו שנרמה לי, והצליחו להכניס אותי פנימה. בפועל כשנכנסנו, גיליתי שעדיף היה לא להיכנס. אך למעשה לא היו בי אז תעצומות הנפש, ונשארתי שם עם חבריי.

כשיצאתי, היכתה בי תחושה צורבת של אכזבה עצמית עמוקה: "למה נכנסתי לשם, למה נכשלתי? הנה אני נמצא בתהליך של תשובה, מנסה לחיות חיים של תורה ומצוות כמו שצריך, והנה נפלת!". למחרת הגעתי לבית חב"ד המרכזי, לשיעור שמתקיים שם כל יום (עד עצם היום הזה...). פגשתי שם יהודי חסידי, שהיום הוא בעצמו מנהל בית חב"ד, ושיתפתי אותו בתחושות שלי.

לא אשכח באיזו מתיקות ובאיזה נועם הוא ניהם ועודד אותי. עד היום המילים מהדהדות

מה שהיה היה, עכשיו מתחיל יום חדש...

שפטיל (הרשב"ץ), היה מספר לו סיפור (יש ולאמיתו של דבר היה זה משל, אך הרצאת הדברים הייתה בסגנון של סיפור) חסידי לפני השינה.

פעם אחת סיפר לו את הסיפור הבא:
בזמנו, היו ההורים שולחים בשלב הראשון של החינוך את הילדים למלמד שבחור, לו היו משלמים סכום כסף על-מנת שילמד את הילד. ככל שגדלו הילדים, ההחלטה האם להמשיך את לימודיו הייתה תלויה הרבה ביכולות הקוגניטיביות של הילד ובשייכותו ללימוד. ילד שהיה שייך ללימוד והוריו רצו בכך, המשיכו לשלוח אותו ללמוד שיגדל במעלות התורה. אולם פעמים רבות, מי שלא היה שייך ללימוד, היה חדל ללמוד אצל המלמד והולך לעבוד עם אביו, או בבית מלאכה של הדוד או החבר וכיוצא.

היה ילד אחד, כך סיפר הרשב"ץ לרבי הרי"ץ, שאביו שלח אותו כמו כולם למלמד ללמוד, עד שיום אחד בא המלמד לאבא ואמר לו: "תשמע, ר' יהודי, אינני רוצה לגזול מכספך. האמת היא שמה שהילד שלך צריך ומסוגל לדעת - תפילות, סיפורי המקרא וכדומה - הוא יודע, אבל למעשה אין לו כשרון לימודי. חבל על הכסף, מוטב שיתחיל לעבוד איתך ביחד". וכך הוה.

הילד החל להתלוות עם אביו ולהיות 'שוליתו'. היה אביו מעיר בבוקר לתפילת שחרית, אחר כך היו סועדים פת שחרית והולכים לעבוד עדי ערב. יום אחד, היה זה ב"ז תמוז, העיר האבא את הילד מוקדם מהצפוי, בעוד חושך בחוץ. שאל אותו הילד: "למה אנו קמים כה מוקדם היום?" אמר לו האב: "היום י"ז בתמוז והתפילה ארוכה יותר, מפני שמוסיפים לתפילה את אמירת הסליחות". כשסיימו את התפילה, הלכו מיד לשרה, בלי לאכול פת שחרית. שאל אותו הבן שוב: "אבא, מה יום מיומיום?", ושוב ענה לו האב: "היום הוא יום צום, לא אוכלים ולא שותים". וכך עבר לו היום.

למחרת בבוקר, כשבא האב להעיר את ילדו כרגיל, לא רצה הבן לקום. שאל אותו אביו: "מדוע אינך רוצה לקום היום, הלוא בכל בוקר אתה קם בשמחה!" אמר לו הבן: "אבל אבא, אתמול קמנו מוקדם, ולא אכלנו ולא שתינו, וכל היום הייתי צמא ורעב - ואם כך, אינני רוצה לקום!"

ענה לו אביו: "ילדי, מה שהיה אתמול - היה. היום הוא יום חדש.... היום נאכל ונשתה והכל יהיה בסדר גמור".

מה שהיה - היה. עכשיו מתחיל זמן חדש...

עד כה הוסבר כיצד אדם יכול להתמודד עם ההכרה הנוקבת וההכרחית של מצבו האמיתי, בלי להיכנס לייאוש. אבל זה מאיר רק צד אחד של התשובה, הצד של ה"יודי", ההכרה במציאותו האמיתית ובצורך להשתפר. זהו אכן השלב החיוני ביותר, ידיעת המחלה. אבל מהו שלב התיקון, מה עליו לעשות בפועל כדי לשפר את דרכיו? כיצד עושים "תשובה"?

על שאלה זו השיבו במשל: אדם היה בדרכו לפגישת עסקים חשובה. הוא היה לבוש היטב, נקי ומסודר. בדרך, פסע מבלי משים על שלולית שנקוותה ונעליו התלכלכו בבוץ. בשלב זה, הוא יכול להגיב בשתי צורות שונות בתכלית: תגובה אפשרית אחת, היא להיכנס לעגמת נפש. "אחרי כל המאמץ בבוקר להיראות באופן ייצוגי ומרשים, ברגע האחרון התלכלכו הנעליים. איזו בושה זו להיכנס כך לפגישה..."; לעומת זאת, אפשר פשוט לחפש מקור מים או מטלית לחה ולנקות את הנעליים...

אמרו החסידים: זה שיצר
הרע הפיל אותך לתוך
המלכודת שלו, עדיין
אינו אומר שהוא שתה
את דמך... אל תתייאש.
ברח ממנו! תתעסק
בדברים החיוביים, הרבה
באור, וממילא ה"עכביש"
לא יצליח "לשתות את
דמך"

לפי תורת חב"ד, התשובה צריכה להיות "מתוך שמחה". כלומר, לפחות בשלבים הראשונים של התשובה, האדם צריך לשכוח מה היה - ולכוון את עצמו קדימה. הנה עכשיו הוא משתפר! הנה עכשיו הוא עולה על דרך המלך! להתעסק בחיובי, ולא לחטט בשלילי.

הרבי הרי"ץ כתב ברישומותיו שכשהיה ילד קטן, המלמד שלו, החסיד רבי שמואל בצלאל

כשמתרוממים, העולם נראה קטן

המשפיע הנודע ר' מענדל פוטרפס אמר פעם, שההוראה בעבודת ה' שהוא למד מהמטוס היא - כשמתרוממים, פתאום העולם נראה קטן. כאשר מתרוממים - לומדים ומתבוננים קצת על גדולת ה' ומתחזקים בפועל בלימוד תורה ובקיום מצוות, ממילא כל הדברים אחרים נעשים קטנים. וזוהי מהות התשובה - להתרומם.

באגרותיו, הרבי מדגיש יסוד זה פעם אחר פעם. הוא כתב שוב ושוב, שאדם צריך להשקיע את עצמו בתנועה חיובית, ולא בתנועה שלילית. כאשר אדם מקבל על עצמו להתחזק יותר בעניינים של תורה ומצוות, וההחלטות לא צריכות להיות גרנדיוזיות אלא דברים שהם ברי יישום, הרי אז רואים בחוש כי "מעט מעט

אגרשנו": לאט לאט היצר נדחה מפני אור המצווה, ואז אתה מוצא את עצמך מוסיף עוד חיזוק, בכמות ובאיכות.

כמו בכל תחום, המפתח הגדול להצלחה הוא ההתמדה והעקביות. להיות החלטי, להתרגל לדברים ולהיכנס לתוכם בעבודה יום יומית. חלק מהעקביות היא ללכת צעד אחר צעד ולא ללכת בגדולות ונפלאות.

הרבי כותב באחד ממכתביו: "העבודה בקדושה היא לאט לאט וביגיעה, ובמילא אין לתבוע מה' יתברך אשר יהיה נס ולפתע פתאום בלא יגיעה מתאימה יהפך מן הקצה אל הקצה. לאידך גיסא מובטח על פי פסק דין תורתנו הקדושה יגעת ומצאת..."

ובמכתב מפורט יותר כותב הרבי:

"במענה למכתבו בו שואל עצה להעדר הסדר אצלו, שמחליט להתנהג באופן מסוים ואינו נמשך זמן רב ומשנה הנהגתו, ובמילא מבלבל זה לעצמו. "בכלל שינויים כאלו באים לעיתים תכופות מפני שמחליטים עניינים שהם לא בערך למצב בהווה. זאת אומרת, שחפצים לדלג, בה בשעה שהסדר הרגיל הוא "מעט מעט אגרשנו", להעלות

בקודש צעד אחר צעד (מלבד במקרים יוצאים מן הכלל, שאז הסדר ד"מדלג וקופץ" ועד להפך מן הקצה אל הקצה "בשעתא חדא וברגעא חדא", אבל אין זה הסדר ד"תמידים כסידרם").

"מובן גם כן שהיצר משתדל לכלבל גם בעבודה ובהנהגה האמורה, אבל אדרבה, מזה עצמו צריכים להוסיף כוח במלחמת היצר. וכידוע ההתבוננות בהשתדלות הכי גדולה של היצר לפתות את האדם, כיון שזוהי תכלית בריאתו [של היצר: לפתות את האדם] - הרי צריכה להיות ההשתדלות

פי כמה מצד האדם למלאות תכלית בריאתו הוא, כדברי חז"ל "אני נבראתי לשמש את קוני". והובטחנו "אדם מקדש את עצמו מעט מלמטה - מקדשין אותו הרבה מלמעלה".

החלטות כאלו אפוא צריכות להיות מדידות ולא ערפיליות. למשל, לקבל על עצמך

להוסיף על תלמודך הקבוע וללמוד לפני תפילת שחרית ממאמר חסידות רבע שעה על גדולת ה'. ללמוד קצת, וגם אחרי הלימוד לחשוב מעט על מה שלמדת באופן אישי, כלומר לא רק כהשכלה, אלא גם כדברים שפונים ונוגעים ומתייחסים אליך ממש. רבע שעה כזאת יכולה לשנות תנועת חיים שלמה. ופה יש נקודה מעניינת מאוד ברמה הפסיכולוגית. ידוע פתגם המגיד ממעזריטש, ש"כשיש חור בגוף - יש חור בנשמה", והרעיון הוא שהגוף והנשמה הם אחדות הוליסטית אחת. ולכן, אותו עקרון פועל כמובן גם הפוך, וגם את זה ניתן לבחון בחוש: כשאדם מתקדם ברוחניות, כשהוא ממלא בעקביות אחרי ההחלטות הטובות שלו, נוצרת בו גם תנועה של סיפוק נפשי ומילוי פנימי. הנשמה רעבה לכך, וכאשר לא מספקים לה

את המזון שלה היא נעשית רעבה, והדבר משפיע בלי ספק על מצבו הנפשי של האדם, מכניס אותו לטלטלה ול"בלבלת". לעומת זאת, כשמתרוממים - הכול נראה לפתע קטן. כל הדברים המבלבלים והמעכרים נראים דלי משמעות, ובאדם נכנסת תנופה חיובית רעננה, תנועה של תשובה קדושה, "מתוך שמחה".

יש להסיר לא רק את
השטן שמלפנינו, זה
שמוכיל אותנו לחטא;
אלא גם וביתר שאת
את השטן שמאחורינו,
שמכניס לתוכך תחושות
ייאוש ודיכאון במקרה
של כישלון, ולגרום לך
נסיגה חמורה הרבה יותר

עיצומו של יום

בתורה נאמר "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש", ובדברי חז"ל נאמר שגם המלאכים העליונים אינם נוכחים במעמד זה ■ מהו המיוחד את רגעים אלו של שהיית הכהן גדול בקודש הקודשים, וכיצד זה קשור לשמונת ההזיות? ■ מהו התוכן הפנימי של התפילה החמישית ביום הקדוש - תפילת נעילה, ומדוע תפילה זו מרגשת יהודים רבים מכל המגזרים? ■ על "עיצומו של יום" בראי החסידות

הגאון הרב יואל כהן

וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּבֹאוֹ לִכְפֹּר

דבר זה מלמד, שביום זה האירה בקודש הקודשים הארה אלוקית נעלית כל-כך, שאפילו המלאכים לא היו 'כלים' לקבל אותה.

לאמיתו של דבר, קודש הקודשים מצד עצמו, גם ללא יום הכיפורים וללא כניסת הכהן גדול אליו, הינו מקום נעלה ביותר, בו מאירה הארת השכינה באופן מיוחד. אדרבה, מדברי חז"ל עולה, שהכהן הגדול זקוק לזכות מיוחדת בכדי להיכנס אל קודש הקודשים. כמבואר במדרש¹ על הפסוק: "בזאת יבוא אהרן אל הקודש": "באיזה זכות היה אהרן נכנס לבית קדשי הקדשים כו', זכות המילה היתה נכנסת עמו".

בפרשת אחרי נאמר: "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש". כאשר הכהן הגדול היה נכנס אל קודש הקודשים ביום הכיפורים, אף אדם לא היה נוכח שם. יותר מכך: בירושלמי כתוב², שהפסוק "וכל אדם" שולל גם את המלאכים עליהם נאמר³ "ודמות פניהם פני אדם". גם הם לא היו נוכחים במעמד הזה של כניסת הכהן גדול אחת בשנה אל תוך קודש הקודשים.

4 שמות רבה פרשה לח ח.
5 אחרי טז, ג.

1 טז, יז.
2 יומא פרק א הלכה ה.
3 יחזקאל א, י.

הקשר בין זכות המילה ליום הכיפורים

זהו תוכן המשך דברי הכלי-יקר "שמילה שבשמיני דוחה השבת שבשביעי כי הרוחני דוחה הגשמי". לכאורה, הרי גם על השבת נאמר ש"ברך ה' את יום השבת ויקדשהו" – קדושה שעניינה הפרשה שלמעלה מהעולם; מדוע אפוא נחשבת השבת בכלל ענייני הבריאה השייכים למספר שבע, וכ"גשמי" לעומת מצוות מילה?

אלא שבשבת אכן מאירה בעולם קדושה שלמעלה מששת ימי החול, אבל זו קדושה שקשורה עם העולם. האור האלוקי שמאיר בשבת הוא בחינת האור האלוקי עצמו את עצמו לפי ערך העולם. לכן השבת היא בכלל שבעת ימי בראשית. מה שאין-כן מצוות מילה שורשה בבחינת העצמיות של הקב"ה שלמעלה משייכות לעולם, ולכן היא במספר שמונה ה"מיוחד אליו

יתברך". זו הסיבה שמכניסים את התינוק לברית עור לפני שהוא מבין בשכלו את העילוי שבקיום המצווה. זו ברית עצמית בין בני-ישראל לקב"ה, שאינה בנויה על חישובי השכל. ואמנם גם שבת "אות היא ביני וביניכם"⁷, אבל תוכן הברית של שבת הוא ש"ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש"⁸. זו מנוחה שבאה בהקשר לבריאת העולם. המנוחה שבאה אחרי העבודה אינה מנותקת מהעבודה, אלא

זהו שלב שבא בהמשך למלאכה ובהקשר אליה. אדם שלמעלה לגמרי ממלאכה, אינו זקוק כלל למנוחה שבעקבותיה. מלכתחילה הוא מובדל ומרומם מזה. וכך גם במשמעות הרוחנית של השבת: ביום זה, האור האלוקי מתעלה מהתלבשותו בנבראים הנחותים, אבל בדקות, גם העלייה מענייני העולם שייכת עדיין לגרדי העולם.

עניין זה מרומז בדברי רש"י על הפסוק⁹: "ויכל אלוקים ביום השביעי" – "מה היה העולם חסר? מנוחה, באת שבת באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה". רש"י בא לתרץ שאלה: איך ניתן לומר "ויכל אלוקים ביום השביעי", הרי גמר המלאכה היה ביום השישי ולא ביום השביעי? על כך אומר

מבואר בספרי חסידות⁶, שהסיבה שמצוות מילה היא שעמדה לאהרן להיכנס לקודש הקודשים היא, מפני שמילה ניתנה בשמיני. המספר שמונה מסמל בחינה נעלית מאוד באור האלוקי, הנמשכת באמצעות מצוות מילה, ובכוחה נכנס הכהן גדול אל קודש הקודשים אחת בשנה.

הכלי-יקר, בתחילת פרשת שמיני, מבאר את העילוי של המספר שמונה על המספר שבע (שלכן דווקא ביום השמיני למילואים הייתה התגלות ה', כמסופר בפרשה) וזה לשונו: "כי כל מספר שבע חול ומספר שמיני קודש. כדעת המדרש

האומר שכל קילוסו של משה היה בא'ז'. 'ומאז באתי לדבר בשמך'; 'אז ישיר משה כו'. כי 'אז' היינו אחד רוכב על זי"ן, והוא להשליט את השי"ת. . על כל הנמצאים שנתהוו בשבעת ימי בראשית. על כן נראה להם ה' ביום זה דווקא, מצד היותו שמיני, כי מספר זה מיוחד אליו יתברך".

משמעות הדברים היא, שענייני הבריאה קשורים במספר שבע, שבעת ימי בראשית; ואילו המספר שמונה מייצג את האחד שמעל ל'שבע' – האלוקות שמעל הבריאה.

יתירה מזו, באור האלוקי עצמו ישנם שני העניינים של שבע ושמונה. במספר שבע נכלל גם האור האלוקי כפי שהוא הצטמצם לפי ערך הבריאה, שלגביו ענייני הבריאה תופסים מקום כביכול. בדרגה זו אפשר לומר שהאלוקות מסמלת את השלמות האמיתית של ענייני הבריאה.

למעלה מזה הוא האור האלוקי הבלתי-מוגבל, שלמעלה לגמרי משייכות לעולם. לגבי דרגה זו כל ענייני העולם אינם תופסים מקום כלל – "כולא קמיה כלא חשיב". ומובן, שהכוונה היא גם לאותם עניינים שבבריאה הם נחשבים למעלות ולשלמויות (כחכמה ומידות טובות), שלגבי הקב"ה אף הם "כלא חשיב". זו בחינת שמונה – האלוקות שלמעלה משייכות לעולם.

הקב"ה נותן יום מיוחד בשנה שבו הוא עצמו פועל את כפרת בני-ישראל. וכאשר הקב"ה עצמו פועל את כפרת בני-ישראל מצד התקשרותו העצמית עמם – אין מקום לשום נכרא, אפילו למלאכים העליונים, להיות נוכח

7 שמות כ, יא.
8 שמות לא, יג.
9 שם יז.
10 בראשית ב, ב.

6 אור התורה יום הכיפורים עמ' א'תקנה. ספר המאמרים מלוקט חלק א עמ' ער.

אצל יהודי רגש פנימי ועמוק יותר של התקשרות לקב"ה. הוא לא יכול לפרש ולהסביר מה זה, אבל זו עובדה קיימת. זו בחינת "סתים" – "סוד ה' ליראיו". זהו עניין כזה שכל כולו קדושה, ואין לו שום שייכות ופירוש בענייני חולין. ועניין זה, הנרמז במספר שמונה, מתגלה ביהודי על-ידי הברית מילה שניתנה בשמיני.

מכל זאת ניתן ללמוד את גודל העילוי של קודש הקודשים. בכדי להיכנס לשם, יש צורך בזכות המיוחדת של המילה. הברית העצמית עם הקב"ה שהאירה אצל אהרן הכהן בגלוי, היא נתנה לו את היכולת להיכנס למקום נעלה זה.

ואף-על-פי-כן, בכל השנה כולה המלאכים יכלו להיות נוכחים שם, ואילו בעת כניסת הכהן הגדול לעבוד את עבודת יום הכיפורים לכפר על בני-ישראל, מאיר אור נעלה ביותר, עד כדי כך ש"כל אדם", כולל המלאכים העליונים, "לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש".

מכל האמור עולות שתי נקודות הפכיות: מצד אחד הכהן גדול הוא למטה מדרגת קודש הקדשים. לכן הוא היה צריך זכות מיוחדת להיכנס אל הקודש – את הזכות המיוחדת של המילה. ומצד שני, לאחר כניסתו בזכות המילה לעבוד את עבודתו ולכפר על עם ישראל, האיר בקודש הקודשים אור נעלה עוד יותר, שאפילו המלאכים העליונים לא היו כלים לקבלתו.

ריצוי הנובע מהתגלות המהות

גם עבודתו של הכהן הגדול ביום הכיפורים שייכת למספר שמונה. הכהן הגדול היה מזה שמונה הזיות בקודש הקודשים, ואם כן גם גוף עבודת יום הכיפורים קשור למספר מיוחד זה.

מכך מובן, שבבחינת השמונה עצמה, יש שני עניינים: ישנה בחינת השמונה המאירה בקודש הקודשים מצד עצמו; וישנה בחינת השמונה, הנעלית יותר, המאירה בהקשר לעבודתו של הכהן הגדול ביום הקדוש.

שתי בחינות אלה שונות זו מזו במהותן. בברית מילה בחינת השמונה באה אחרי השבע שקדמו

רש"י, על-יסוד דברי חז"ל, "באת שבת, באת מנוחה". וכיוון שבאה מנוחה לעולם, אזי – "כלתה ונגמרה המלאכה". סיום המלאכה הוא כביכול בשבת, כאשר ישנה גם מנוחה.

ולכאורה, הרי המנוחה מתחילה רק אחרי המלאכה? כל תוכן המנוחה הוא לנוח ולהינפש מהעבודה, ומדוע המנוחה נחשבת כמסיימת את המלאכה? אלא שכיוון שהמנוחה באה בהמשך ובהקשר לעבודה, אם כן, בדקות גם היא נחשבת כחלק ממנה. גם המנוחה שבאה בהמשך לבריות העולם היא פרט במלאכת הבריה. משמעות העניין ברוחניות היא, שהאור האלוקי המאיר במנוחה זו – שייך עדיין לגדרי הבריה.

מה-שאין-כן עניינה של ברית מילה שונה לגמרי. הברית מילה מבטאת התקשרות עצמית של יהודי עם הקב"ה כפי שהוא למעלה לגמרי מענייני הבריה.

על-פי ביאור זה במעלת ברית מילה, יובנו דברי חז"ל במדרש¹¹, "איזהו סוד ה'?" זו מילה, שלא גילה אותה מאדם ועד עשרים דור, עד שעמד אברהם ונתנה לו". ברית מילה היא סוד שהקב"ה נתן לבני-ישראל דווקא.

והביאור: בזהר נאמר¹², שבישראל ובקוב"ה יש "גליא" ו"סתים". ה"גליא" שבקוב"ה הוא בחינת האלוקות שהצטמצמה להיות בשייכות לבריה. נתן בבחינות אלה שהתלבשו בתוך הבריה, ניתן להתבונן ולהגיע להכרה שכלית מסוימת. ואפילו בבחינת השבת, המנוחה והעליה שבאה לאחר המלאכה – גם בה יש הכרה כלשהי. ניתן להכיר ולהשיג את ההפלאה של בחינה זו הנרמזת באופן כללי במספר שבע; אולם את הקב"ה כפי שהוא מצד עצמו, לפני שהצטמצם והתלבש בנבראים – לא ניתן להשיג כלל, לא בהשגת החיוב ואף לא ביריעת השלילה. זו בחינת ה"סתים", מספר שמונה שלמעלה, הנעלמת ונסתרת לגמרי מהנבראים.

וגם אצל בני-ישראל יש שני עניינים אלה. בחינת ה"גליא", השבע, הן שבע המידות שיש לכל יהודי. אהבה ויראה, כמו גם שאר המידות שנכנשו, הן תכונות שישנן גם בענייני עולם-זהה. הן חלק מענייני הבריה. כשם שיש אהבת ה' ויראתו, כך ייתכן שתהיה אהבה ויראה לענייני העולם; אבל יש

11 בראשית רבה פרשה מט, ב.

12 חלק ג עג, א.

בחינה נעלית זו שייכת לעבודה המיוחדת של הכהן הגדול בקודש הקודשים ביום הכיפורים. "בבואו לכפר בקודש", לפעול כפרה לבני־ישראל, אזי "כל אדם לא יהיה באוהל מועד", כיוון שמתגלה בחינת השמונה שלמעלה לגמרי משייכות לשבע. מה המיוחד בעניין הכפרה? מדוע פעולת הכפרה מגלה בחינה נעלית כל־כך?

במשך יום זה ניתן לראות בבתי־הכנסת יהודים רבים שבמשך השנה כולה לא ביקרו בהם אפילו פעם אחת. תוכנו הפנימי של ביקור זה אינו לשם חרטה ואמירת וידוי בלבד, וגם לא רק לשם קבלה על העתיד. הם באים להראות את שייכותם לקב"ה. זו התגלות הקשר העצמי

לה, וכדברי חז"ל¹³ "שיעבור עליו שבת אחת", ורק אחר כך מלים. וכך היה גם בשבעת ימי המילואים – קודם באו שבעת ימי המילואים, שהיו הכנה להשראת השכינה "ביום השמיני"¹⁴. מה־שאינן כן בנוגע לעבודה הפועלת את כפרת בני־ישראל, ההזיות שנעשו בקודש הקדשים, הסדר הוא שונה: "אחת למעלה ושבע למטה". קודם באה הבחינה האחת ורק אחר כך השבע¹⁵.

ביאור הדברים: כפי שהוזכר לעיל, בחינת השבע מורה על ההגבלה של סדר ההשתלשלות, ובחינת השמונה רומזת לאור עליון שלמעלה משייכות ל השתלשלות העולמות. אבל למרות המרחק העצום בין הבחינות, סדר הדברים הוא שבחינת השמונה באה לאחר בחינת השבע. דבר זה מורה, שלמרות העילוי הגדול של השמונה, בכל זאת יש לו קשר ושייכות עם השבע. עצם העובדה שבחינת השבע היא כעין הכנה אל בחינת השמונה, מלמדת שיש שייכות כלשהי ביניהן.

אבל ישנה בחינה נעלית עוד יותר במספר שמונה. זו בחינה מובדלת כל־כך, שלא ייתכן שבחינת השבע תהיה הכנה אליה. כאן הסדר הוא הפוך: מתחילים מלמעלה למטה – בתחילה הבחינה האחת המובדלת לגמרי מהשתלשלות, ורק אחר־כך מגיעה בחינת השבע.

המושג כפרה אינו רק סליחה ומחילה על העונש, אלא זו התרצות של הקב"ה אלינו. התרצות זו נובעת מהתגלות ה"סתים" שלמעלה הקשור עם בחינת ה"סתים" של ישראל. כאשר מתגלה שיהודי הוא בנו של הקב"ה, והוא קשור עמו בקשר עצמי שלא בנוי מפעולה כזו או אחרת והוא אינו יכול להשתנות על־ידי פעולה כזו או אחרת, אזי מתברר שכל הדברים הבלתי־רצויים הם רק פרטים חיצוניים ביהודי. אזי מתגלה שאהבת ה' אל בני־ישראל אף פעם לא נפסקת, והקשר ביניהם לעולם לא נפגם.

כאשר הבן עושה מעשים לא טובים, ואחר כך מבקש את סליחת אביו והאב סולח לו, אין זו סליחה היוצרת קשר חדש הנעשה מכאן ולהבא; הסליחה מגלה, שמצד נקודה עצמית זו מלכתחילה הוא לא עשה דברים לא רצויים. העבירות נעשו רק מצד החיצוניות של הבן המסתירה על מהותו

13 ראה ויקרא רבה פרשה כז, י. זוהר ח"ג מד, א (ברעיא מהימנא).

14 יש להעיר, שגם בחינה זו קיימת בשייכות לעניינו של יום הכיפורים: המשנה בתחילת מסכת יומא אומרת, "שבעת ימים קודם יום הכיפורים מפרישין כהן גדול מביתו". ונמצא, שיום הכיפורים הוא היום השמיני מאז הפרשתו והכנתו לעבודת יום מיוחד זה. ובגמרא (ד, א) אף מוצאים דמיון בין היום השמיני להפרשת הכהן גדול, ליום השמיני למילואים: "אהרן פירש שבעה ושמש יום אחד ומשה מסר לו כל שבעה כדי לחנכו בעבודה, ואף לדורות כהן גדול פורש שבעה ומשמש יום אחד... מכאן אמרו שבעת ימים קודם יום הכיפורים מפרישין כהן גדול מביתו ללשכת פרהרין".

ברם, עניינו המיוחד של יום הכיפורים מתבטא דווקא בהזיות הכהן בקודש הקודשים, שבהן באה לידי גילוי בחינה נעלית יותר במספר שמונה, כדלקמן.

15 גם בדרגת ה"סתים" של ישראל, הקשורה עם ה"סתים" של קוב"ה, יש שתי דרגות: ישנה הפנימיות המתגלה על־ידי ההכנות של בחינת ה"שבע" – על־ידי עבודת המידות על־פי טעם ודעת, מגיעים לעבודת ה' שלמעלה מטעם ודעת. באופן זה, ש"סוד ה'" מתגלה "ליראיו", לאותם יהודים העובדים אותו ביראה, ישנה שייכות בין עבודת האדם לגילוי הנשמי המתגלה בעקבותיה; וישנה הפנימיות העצמית של היהודי המאוחדת לגמרי עם הקב"ה, שאינה שייכת כלל לבחינת השבע.

ישראל. וכאשר הקב"ה עצמו פועל את כפרת בני ישראל מצד התקשרותו העצמית עמם – אין מקום לשום נכרא, אפילו למלאכים העליונים, להיות נוכח.

עניין זה עצמו, אף שהוא מאיר במשך כל יום הכיפורים, מתגלה ביתר שאת בתפילת נעילה, התפילה החמישית של יום זה שהיא כנגד הבחינה החמישית שבנשמה, בחינת ה'יחידה'. לכן¹⁶ תפילה זו נקראת בשם 'נעילה' – כי אז ננעלים כל השערים וגם נבראים הכי נעלים, אפילו נאצלים עליונים, אינם יכולים להיכנס, אלא "ישראל ומלכא בלחודוהי".

את ב יטויה של התגלות עצמית זו שבוים הכיפורים רואים במוחש. במשך יום זה ניתן לראות בבתי-הכנסת יהודים רבים שבמשך השנה כולה לא ביקרו בהם אפילו פעם אחת. גם את אלו שלא רואים בתחילת היום, לפחות בסופו, בתפילת נעילה, מגיעים גם הם. תוכנו הפנימי של ביקור זה אינו לשם חרטה ואמירת וידוי בלבד, וגם לא רק לשם קבלה על העתיד. הם באים להראות את שייכותם לקב"ה. זו התגלות הקשר העצמי.

למרות שבחינת שמונה זו המאירה ביום הכיפורים היא האחת שלמעלה משבע, מכל מקום לאחר האחת ממשיכים ומונים את השבע. דבר זה מהווה הוראה בעבודת האדם:

אמנם עיצומו של יום הכיפורים מגלה את עצם הנקודה היהודית, אבל יהודי צריך לוודא שנקודה עצמית זו לא תישאר מופשטת ומובדלת מסדר החיים שלו. אחרי גילוי בחינת ה'אחת', צריך להזות עוד שבע הזיות: "וכך היה מונה: אחת. אחת ואחת". אחרי הנקודה העצמית, ה'אחת', ממשיכים למנות "אחת ואחת". בחינת ה'אחת' הנעלית, חודרת אל האישיות של האדם. ראשית כל במידת החסד; אחר-כך "אחת ושתיים" – במידת הגבורה, וכן הלאה בכל שאר המידות.

באופן זה, השבע אינן הכנה ל'אחת', לשמונה; אלא להיפך – הנקודה ה'אחת' יורדת ופועלת בבחינת ה'שבע', באישיות האדם, בכל מידותיו.

הפנימית והאמיתית, שהיא ההתקשרות החזקה עם האב והרצון לעשות ככל אשר יורה.

אלא שבכל השנה כולה, נקודה עצמית זו אינה נרגשת. וזהו המיוחד ביום הכיפורים: ביום זה מתגלה האמת, מתגלה הקשר האמיתי בין הקב"ה לישראל, וכאשר מתגלה האמת – שהם קשורים בקשר עצמי וחזק בדוגמת האב עם בנו, אזי ממילא נפעלת הכפרה. זו כפרה כזו שכלפיה לא היה פגם מלכתחילה.

כיצד נפעלת הכפרה?

זהו עניינו של "עיצומו של יום": הקביעה ש"עיצומו של יום" מכפר על העבירות, דורשת ביאור: אם פירושה של "כפרה" היה שהקב"ה מוותר על העונש, אפשר היה להבין כיצד ה"עיצומו של יום מכפר" – ביום זה רוצה הקב"ה לסלוח, ולכן הוא מבטל את העונש. אבל משמעותה של כפרה היא גם קינוח (כמו שכתוב בתנאי בתחילת אגרת התשובה: "כפרה היא לשון קינוח שמקנח לכלוך החטא"). החטא גורם זוהמה וכתם בנפש, והכפרה מקנחת ומנקת את הזוהמה. אם כן, כפרה שבאה על-ידי תשובה, שעניינה צער וחרטה על העבירה, מובן איך הכתם מתנקת על-ידיה – על-ידי הצער והחרטה נעקר הרע מנפשו ומתנקת הפגם; אבל כאשר מדובר בכפרה שמצד "עיצומו של יום", כיצד נפעלת פעולת הכפרה, קינוח החטא?

ההסבר בזה: האפשרות של פגם וכתם יכולה להתקיים כל עוד האדם הוא מציאות לעצמו והתקשרותו לקב"ה היא על-ידי קיום רצונו. במצב כזה, אם הוא פועל נגד רצונו של הקב"ה נפגמת ההתקשרות ונוצר כתם; אלא שעל-ידי פעולות מיוחדות ביכולתו לנקות את הכלוך ולשוב להתקשר עם הקב"ה. זו הכפרה שעל-ידי תשובה. אבל כאשר מתגלה העצם של יהודי, שמציאותו האמיתית היא הקשר עם אלוקות, אזי מתברר שמלכתחילה לא היה שום פגם. הוא תמיד דבר אחד עם הקב"ה.

זוהי משמעות של "עיצומו של יום מכפר": ביום קדוש זה, מתעורר ומתגלה הקשר העצמי של הקב"ה עם בני-ישראל, ומצד זה לא שייך כל עניין של פגם.

זהו עניינו של יום הכיפורים. הקב"ה נותן יום מיוחד בשנה שבו הוא עצמו פועל את כפרת בני-

את רוב הניגונים לימד הרבי זי"ע בשעה שאינה מן היום ואינה מן הלילה.

היה זה בשמחת תורה. לאחר לילה שלם של ריקודים ודברי תורה, היה הרבי סועד את סעודת החג בשעה ארבע לפנות בוקר.

בחמש בבוקר היה הרבי יורד, ערני ונמרץ כדרכו, והפיח רוח חיה בשירה ובריקודים. בשלב מסוים הוא היה נעמד על ספסל מזדמן, ובאופן השמור אך ורק לשמחת תורה, התחיל ללמד ניגון ישן. כמו מורה טוב, הוא חזר על הניגון שוב ושוב, עד שהחסידים התחילו לפזם יחד אתו. לפעמים היו אלה ניגוני כיסופים ולעתים ניגוני שמחה - אלו ואלו טובים, אלו ואלו חודרים אל תוך הלב ומנחמים אותו מכעסיו וחולשותיו.

אחרי שלימד את הניגון עצמו, היה הרבי מבאר את משמעותו של הניגון בעבודת ה'. בתום הדברים חילק "לחיים" למי שקיבל על עצמו הוספה בלימוד החסידות.

כך נהג בכל השנים בין שנת תשט"ז לשנת תשכ"ד.

הניגונים כמובן נכנסו לרשימת הניגונים של חסידות חב"ד, והם מושרים גם היום בכל הזדמנות. חלקם משולבים בתפילה, חלקם בהתוועדויות ובחתונות, וחלקם מתנגנים להם על שפתו של חסיד סתם כך, כשהוא הולך ברחוב ובוחר לו לוויה את הניגון החסידי.

כשליש מבין ניגונים אלו שייכים ליום-הכיפורים, ולהלן נציג את תמצית הביאורים שביאר הרבי על כל אחד מן הניגונים הללו.

ניגוני הרבי ליום כיפור

**ביאור משמעותן הפנימית
של מילות הניגונים,
בהשראת דבריו
של הרבי זצ"ל**

הרב אהרוני ברנשטיין

**דְּרָכָךְ אֶ-לֵהִינוּ לְהַאֲרִיךְ אַפְךָ,
לְרַעִים וְלְטוֹבִים, וְהִיא תִהְיֶה לְתֶרֶם;
לְמַעַן אֶ-לֵהִינוּ עֲשֵׂה וְלֹא לָנוּ.
רְאֵה עֲמִידַתְנוּ דְּלִים וְרָקִים:**

אלוקים נתן לנו המון משימות, אבל בהחלט לקח בחשבון שנסתבך בדרך. הוא יודע שאנחנו רק בני אדם, עם יצרים ותסכולים. הוא יודע כמה קשה לנו, ולכן הוא לא רק רחוק מכל רחוק אלא גם קרוב מכל קרוב. הוא צולל אל תוך נבכי האישיות הצרה שלנו ומבין את הסיטואציה מבפנים. רק בגלל זה אנחנו מסוגלים לבקש ממנו רחמים.

דרכך אלוקינו להאריך אפך - זאת הדרך שלך, אתה רגיל, אלוקינו, לא לכעוס עלינו גם כשמגיע לנו. אתה ממתק את הכעס ומגדיל לנו את האשראי. **לרעים ולטובים** - לרעים אתה ממתין בסבלנות, וגם לטובים: לטובים הקטנים שיכולים לגדול ולהיות טובים הרבה יותר, לטובים שמלאים בזיוף של שביעות רצון עצמית הגורמת להם לדרוך במקום, וגם לטובים המכווצים בדעתם ובטוהים שהם בכלל רעים... על כולם אתה רגיל לחמול.

והיא תהלתך - כשאנחנו מהללים את אלוקים על ניסים שהוא עושה או על העולם היפה שהוא ברא, אנחנו פוגשים אותו גדול ועצום מאיתנו. כשאנחנו פוגשים אותו דרך החמלה והרחמים, אנחנו מהללים אותו מזווית שונה, ומודים לו על שעם כל אינסופיותו הוא מכיר אותנו מבפנים, ומתחשב בחולשותינו.

למענך אלוקינו עשה, ולא לנו - בושה היא שנצדיק את הכישלונות שלנו ונבקש את רחמך למעננו, מי אנחנו בכלל? לא מגיע לנו כלום, אבל אתה אוהב אותנו באמת. הסיפור שלנו נוגע אליך באופן אישי, נכון? אז תעשה את הטובה הזאת למענך, למען אהבתך.

ראה עמידתנו דלים ורקים - עם כל האגו הטבוע בנו, לא קל לנו להודות בטעויות. אבל עכשיו, מולך, אנחנו חשופים לחלוטין. תראה אותנו, מוכנים להודות בהיותנו פגיעים וחלשים, דלים וריקים. אנחנו מקלפים את התדמית החיצונית שלנו, ומייחלים שתסכים להיכנס לתוכנו.

כשאנחנו מלאים, אין מקום בלב שלנו לאף אחד. כשאנחנו ריקים, הלב נפתח וקרן אור זכה חודרת פנימה.

**רַחֲמָנָא דַּעֲנִי לַעֲנִי, עֲנִינָא.
רַחֲמָנָא דַּעֲנִי לְתַבִּירִי לְבָא, עֲנִינָא.**

הניגון שלימד הרבי על מילים אלו, הוא ניגון קצבי וככל שהוא מתקדם, כך נעשה שמח ומהיר יותר. איך מתיישרות מילים כל-כך כואבות על ניגון כל-כך מהיר? מה שמח כאן, ומה טוב בלהרגיש עני שפל-רוח ושבור-לב?

בכי של יללה ורחמים עצמיים איננו מתחבר לשמחה. הדיכאון הוא מחלת נפש, העצב אוטם את הרגש, משטיח את האישיות והופך אותה לפאסיבית. הוא זולל לנו את הבטריה עד שאין לנו כוח לצאת מהמיטה. מעצב שכזה עלינו לברוח.

אבל יש גם בכי אחר, בכי פותח, מטהר ומקל. אדם כואב מגלה בתוכו עוצמות שכלל לא ידע על קיומן, לב שבור פורץ דרך לאוצרות גנוזים ומעניק אנרגיה להפוך את העולם. לב מדמם מחדר את תשומת הלב שלנו, הופך אותנו לרגישים וחשים יותר, אנחנו רואים אחרת ושומעים אחרת. וכן, למרות שהעיניים נפוחות מבכי, שמחה דקה מופיעה מאי-שם ומזרימה לנו חמצן.

בווהר הקדוש, המביע את סודות התורה בשפתו המיוחדת, כתוב משפט מדהים: "בכיה תקיעא בליבאי מסטרא דא, וחדווה תקיעא בליבאי מסטרא דא" ובכיה תקועה בליבי מצד זה, וחדווה תקועה בליבי מצד זה. למרבה הפלא, הלב מצליח לאחוז בקצוות מנוגדים בבת אחת. כאב השגיאה מכון ומדייק אותנו, משיב את הנפש לעצמה. הראש הופך לצלול וחדרים אטומים בלב סוף-סוף נפתחים. כל דמעה מצדו האחד, מוסיפה שמחה בצדו השני של הלב.

אנחנו עומדים ביום הכיפורים ושרים בשמחה מתוך שברון הלב שלנו. העיניים דומעות והלב נטהר. בשמחה ובכאב אנחנו נפרדים סוף-סוף מהשגיאות שדבקו בנו כל השנה, מהטעויות שלא הצלחנו לעזוב. סליחה שפגענו בך, אבינו האהוב, סוף-סוף אנחנו מצליחים לבכות את זה החוצה.

אֲנֵעִים זְמִירוֹת וְשִׁירִים אֶאָרֶג,
כִּי אֵלַיִךְ נִפְשִׁי תַעֲרֹג.
נִפְשִׁי חֲמֻדָּה בְּצֶל יְדֶךָ
לְדַעַת כָּל רֵז סוּדֶךָ.

כִּי אֲנִי עֹמֵד וְאַתָּה אֶ-לֵהֲיִנִי.
אֲנִי בְּנִיךָ וְאַתָּה אֲבִינִי.
אֲנִי עֹבְדְךָ וְאַתָּה אֲדוֹנִי.
אֲנִי קֹהֶלֶךָ וְאַתָּה חֲלָקִנִי.

כל־כך קל לטעות בטיבה של אהבה. פנים קפואות יכולות להסתיר על סערת רגשות, ודיבור טכני יכול להביע עולם ומלואו, וזר לא יבין זאת. מי שעומד מן הצד, לא מסוגל לקלוט את התדרים העדינים, את הניואנסים. לאהבה יש שפה אישית, פשוטה וסודית, והיא לא תמיד פוטוגנית. אל תצפו שהיא תסביר לכם את עצמה, בשביל להבין אותה צריך לפתוח בעדינות את הלב, ולהקשיב בשקט.

"עם צאת יום הכיפורים", כך סיפר הרבי, "התפור הקהל לאור הלבנה לביתו, ובית הכנסת נשאר ריק. רק איש אחד התקשה להיפרד מקדושת היום. הוא נשען על אחד השולחנות, והתחיל לפזם בניגון געגועים את המילים מתוך "שיר הכבוד", הנודע בייחודיותו וקדושתו: "אנעים זמירות, ושירים אארוג, כי אליך נפשי תערוג". עיניו נעצמו ונפשו שרה באהבה, הוא ליטף את המילים העורגות, הכוספות אל על, עד ש... נפתחה הדלת וקרני שמש חדרו לבית הכנסת. לנגד עיניהם המשתאות של המשכימים לתפילת שחרית ניצב יהודי ששכח לאכול, שכח לישון ושכח להתאושש מצום יום הכיפורים. יהודי מאוהב".

חוקי התורה ופרטי המצוות מצפינים את הציר הפנימי שלהם, שהוא רק אהבה. אהבה שקטה, אהבה מרגשת, אהבה כאש ואהבה כמים. תרי"ג המצוות הם תרי"ג נחלים של אהבה. גם אם לעיתים נרמה לנו, אנחנו לא באמת זרים. אנחנו מוזמנים לפתוח את הלב, ולהאזין בשקט לניגונו של הסוד המתחולל בקרבנו. "נפשי חמדה בצל ידך, לדעת כל רז סודך".

הניגון שלימד הרבי על מילים אלו, כמו מתחיל מהאמצע, אין לו פתיחה וגם לא סיום, אלא הוא מין תנועה מוסיקלית אחת של נהמת לב שלא מוותרת. לפעמים צריך להתעקש, גם מול אלוקים. והניגון הזה מתעקש. מאוד.

יום הכיפורים. מביך לעמוד מול אלוקים. בשנה שעברה הבטחנו ובאמת התכוונו, ואיזה פנים יש לנו כעת? נגמר התירוץ. פישלנו ובגדול, ואולי כבר נמאס לו?

כשאנחנו לא במיטבנו, או כשאלוקים מחליט להסתיר את פניו, זה הזמן לחמם מנועים. אנחנו עדיין העם שלך והבנים שלך, וגם אם אכזבנו אותך – תדע שלא נזוז מכאן. על הקשר הזה אנחנו לא מוותרים. אנחנו הרסנו – אתה תתקן. מתחננים.

לא הכל חלק בחיים ובכל דרך אמיתית יש קשיים. כשהעליה תלויה יש לזכור שגם אם קשה – יש כאן הזדמנות להתרומם. מהמשבר הזה נוכל לצאת עם רווחים, אם רק נמשיך להאמין. בשלבים כאלה המהירות נבלמת וההתלהבות דועכת, אנחנו לא מצליחים להרשים אחרים וגם לא את עצמנו. אין לנו ברירה, משלבים להילוך ראשון, וממשיכים לטפס לאט ובעקשנות. בסוף החומה תיבקע. בטוח. ככה הוא עצמו הבטיח.

הווכחנים הגדולים ביותר עם אלוקים הם דווקא הצדיקים. בתורה מסופר על אברהם אבינו ומשה רבנו שמתחו את החבל עד הקצה, כשסירבו לקבל החלטות של הסתר פנים. היו פעמים שהקדוש ברוך הוא אמר למשה רבנו שנמאס לו לגמרי מכפיות הטובה שלנו והוא שוקל גירושין, ומשה לא זז סנטימטר. "תהרוג אותי אם אתה רוצה", טען משה בלי להתבלבל, "העם הזה ממשיך איתך".

לניגון הקצר הזה אין סוף. נהמת הלב לא תסתיים לעולם והניגון לוקח אותנו בכל פעם למקום עמוק יותר: אתה אבינו, אתה אלוקינו, אתה חלקנו – לאן בדיוק אתה רוצה שנלך? אין לנו כתובת אחרת.

"נמצאים כבר עמוק בתוך אלול..."

כיצד גרם אדמו"ר האמצעי בהיותו ילד כבן חמש להתעוררות עצומה בקרב חסידי אביו, אדמו"ר הזקן? • סיפור מאת אדמו"ר הריי"צ עם ביאור מאת הרבי

"להכין את העלוקות"

בהתוועדות שמחת בית השואבה בשנת תש"ג, סיפר כ"ק מורי וחמי אדמו"ר סיפור אודות אדמו"ר האמצעי, בהיותו בן חמש שנים, בשנתו הששית. - כדי להכין באיזה מצב היה אדמו"ר האמצעי באותו זמן, סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר, שבמלאת לו חמש שנים ערך סיום על תנ"ך בעל-פה, ובשנה הששית התחיל לימוד הגמרא מתוך הכנה. אדמו"ר האמצעי למד אז אצל ר' בער המלמד, שהיה דר בשכנות לר' אברהם הרופא, רופא העיירה ליאזני. פעם אחת, בהיותו אצל ר' בער המלמד, שמע אדמו"ר האמצעי את ר' אברהם הרופא מתאונן בפניו, שנמצאים כבר עמוק בתוך חודש אלול ("טיפ אין אלול"), ועדיין לא הכין את ה"עלוקות".

- "עלוקה" היא מין תולעת או דג, שפעולתה להוציא את הדמים המקולקלים, וגם להשקיט רתיחת הדמים הבריאים (וכעין רפואה זו יש גם בזמננו, אלא שעושים זאת באופנים אחרים, על ידי כוסות רוח וכיוצא בזה). את ה"עלוקות" ניתן היה להשיג רק בזמן הקיץ, כי בזמן החורף היו מסתתרות מפני הקור. וזהו שהתאונן ר' אברהם הרופא, שעומדים כבר בעיצומו של חודש אלול, ועדיין לא הכין את מאגר ה"עלוקות" לחודשי החורף -

כאשר יצא אדמו"ר האמצעי מבית ר' בער המלמד לביתו, נכנס לחדר הסמוך לחדרו של רבנו הזקן, ובראותו שיושבים חסידים ומדברים ביניהם ושוחקים, נענה ואמר: "אנו עומדים כבר עמוק בתוך חודש אלול, ועדיין לא הכנתם את העלוקות, ולכן הנכם צוחקים"!... ובסיימו את דבריו, הלך אדמו"ר האמצעי לחדרו לעסוק בעניניו.

החסידים הנ"ל, בידעם את מעמדו ומצבו של אדמו"ר האמצעי, להיותו בנו של רבנו הזקן - סברו ששמע פתגם זה מרבנו הזקן, והתחילו לעסוק בהכנת משמעותו של הפתגם בעבודת ה'.

לאחרי כן, כאשר הגיעו הדברים לרבנו הזקן - נתברר שאדמו"ר האמצעי לא שמע פתגם זה מרבנו הזקן, אלא מר' אברהם הרופא. ואמר אז רבנו הזקן: "זהו דרך הבעל-שם-טוב, אשר, כל דבר גשמי שרואים או שומעים, צריכים לנצל בעבודת ה'". אנו התייגענו וסבלנו מכאובים על ענין זה, ואצל בנינו - הרי זה נמצא כבר בטבעם". וסיים רבנו הזקן: "מי שילך בדרך הבעל-שם-טוב לנצל כל ענין גשמי בעבודת ה' - מבטיח הוא לו שישיש ניצוץ, התעוררות והרגש טוב שייסע בעבודה, לו ולזרעו לדורי דורות".

וסיים כ"ק מו"ח אדמו"ר את סיפורו: באותו ראש-השנה היתה הרצפה לחה מרמעות מצד פתגמו של אדמו"ר האמצעי, ואילו בשמחת-תורה נקרעו נעלי-הבית מרוב שמחה וריקודים מצד הבטחתו של רבנו הזקן.

להוציא את הדם המלוכלך ולהשקט את רתיחת הדמים

כאמור לעיל, בפעולתן של ה"עלוקות" בגשמיות יש שני ענינים: (א) להוציא את הדמים המקולקלים, (ב) להשקט רתיחת הדמים, אפילו של הדמים הבריאים.

ושני ענינים אלו ישנם גם בעבודה הרוחנית.

ובהקדמה:

ענין ה"דם" - מורה על החוס והחיות, שעיקרם הוא בקדושה; מה שאין כן "קליפה" - הרי מצד עצמה אין בה חיות והתלהבות כלל, אלא שמצד הענין ד"כי מנסה גוי אתכם", כדי שתהיה בחירה חפשית - ישנו ענין החיות והתלהבות גם ב"לעומת זה", שזוהי החיות בתאוות איסור, ואפילו בתאוות היתר, שגם הן מה"לעומת זה".

וזהו ענין פעולת ה"עלוקות" - להוציא את הדמים המקולקלים, להוציא את החיות והתלהבות בעניינים של "לעומת זה".

גם התלהבות דקדושה זקוקה לריסון

אבל בנוגע להשקטת רתיחת הדמים, אפילו דמים דקדושה - אינו מובן:

חיות והתלהבות בקדושה היא לכאורה דבר טוב. ואדרבה: ענין הקרירות הוא מקור לכל מיני רע, ואם כן, ככל שתגדל החיות והתלהבות בקדושה הרי זה טוב יותר, ומהו הצורך בעבודה להשקט רתיחת הדמים?

והענין בזה:

אפילו החיות והתלהבות דקדושה זקוקה להגבלה מסוימת - כדי שיהיה נרגש בה שטעם החיות והתלהבות הוא לא מפני שכך הטבעיות והרגילות, אלא מפני שרצון העליון הוא שעבודתו תהיה בתנועה של חיות והתלהבות; אבל אם לא נרגש בהתלהבות שסיבתה היא מפני שכך ציוה הקב"ה, אלא ההתלהבות היא הרגש שלו - הנה אף שהתלהבות היא בקדושה, עלולים להיגרם על ידי זה עניינים בלתי-רצויים.

ובזה גופא ישנן שתי מדרגות:

המדריגה הנעלית (אף שגם היא ענין בלתי-רצוי) - על-דרך המוסבר במאמרי החסידות בענין נדב ואביהוא, שמצד גודל החביבות שחיבבו את עבודת הקטורת, עסקו בעבודה זו בלהט ובהתלהבות עצומים, עד שיצאה נשמתם בכלות הנפש - בחינת

רצוא בלי שוב, שלא כפי הכוונה. והסיבה לזה - לפי שהיה חסר אצלם ההרגש דקבלת-עול.

וכמו כן יכול להיות ענין זה במדריגה תחתונה ביותר - שיעסוק במצוה בהתלהבות, אבל מצד העדר הקבלת-עול שבדבר, יקיים את המצוה שלא על-פי דין השלחן-ערוך. כמו אותו אדם שמצד ההתלהבות במצות סעודת יום-טוב, עלול הוא לגשת לקיום מצוה זו מיד בקומו משנתו בבוקר - לפני התפלה, לפני ברכות השחר, לפני נטילת-ידיים ואפילו לפני "מורה אני" - ולהתחיל לאכול מיד, ללא ברכה וללא נטילת ידיים לסעודה!...

ועד שאפילו במצות התפלה, שהיא הנקודה התיכונית של כללות העבודה (כמבואר בלקוטי תורה פרשת בלק), עלול הוא לקיים מצוה זו מתוך חיות והתלהבות, אבל שלא כדיני השלחן-ערוך - הוא יתפלל במקום שאין בו מחיצות וכו', ותפלתו תהיה שלא כפי הנוסח שקבעו אנשי כנסת הגדולה אלא בנוסח שבדה מלכו, בטענה: מה נוגעים פרטי הדינים, ובלבד שמקיים את המצוה מתוך חיות והתלהבות!...

- מובן איזה "פנים" יש לתפלה שכזו...

משל למה הדבר דומה - למי שיבוא לפני בשר-וודם, "נשיא" או קיסר וכיוצא בזה, ויאמר לו: יודע אני שרצונך שהבאים לפניך לבקש דבר-מה יתנהגו באופן כך וכך, אבל אני אתנהג "להכעיס": רצונך שילבשו בגדים מיוחדים, ואילו אני אלבש את הבגדים שאני חפץ בהם; רצונך שיבקשו את הבקשה בנוסח פלוני, ואילו אני אבקש זאת בנוסח שאני חפץ בו, ואף על פי כן מבקש אני ממך שתמלא את בקשתי, ובטוחני שאכן תמלא זאת!... וכל זה אפילו בנוגע לבשר-וודם, שכל ענין הבקשה שזקוקים לבקש ממנו אינו אלא בענינים טפלים בלבד; ועל-אחת-כמה-וכמה בתפלה לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה!

ומכל הנ"ל מובן, ששני הענינים שבעבודת ה"עלוקות" - הוצאת הדמים המקולקלים, והשקטת רתיחת הדמים - שייכים זה לזה, כי:

כאשר חסרה העבודה להשקטת רתיחת הדמים, דהיינו, שיש חיות והתלהבות בעניני קדושה, אלא שאינו נרגש בה שבאה מצד רצון העליון - אזי מתערבת בזה גם החיות והתלהבות דנפש הבהמית, שהוא ענין דמים המקולקלים.

ולכן צריכה להיות העבודה בשני הענינים - לא רק להוציא את הדמים המקולקלים, אלא גם להשקט את רתיחת הדמים, כנ"ל.

(תורת מנחם, חל"ה, עמ' 126)

מדוע קמים באישון ליל לסליחות?

איגרת מאת אדמו"ר הרי"צ לחסיד שהתאונן על קשיים גשמיים
שנערמו בחייו, ובה סיפור בעל הוראה עמוקה בעבודת ה'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו.

כל המדות, אף גם המדות הלא טובות או גם הרעות על פי תוארן ושמותיהן, אפשר להשתמש בהן לעבודת ה' על פי התורה. וכחא דהרה"צ ר' משולם זוסיא זצ"ל מאניפולי שלמד כמה דרכים בדרכי עבודה מגנב: (א) הצנע לכת. (ב) מעמיד עצמו בסכנה. (ג) דבר היותר קטן חשוב כדבר גדול. (ד) עמל בטרחא גדולה. (ה) זריזות. (ו) בוטח ומקוה. (ז) אם לא הצליח בפעם הראשונה חוזר הרכה פעמים. וכן הוא בשאר המדות שאפשר להשתמש בהם לעבודת הוי'.

ובכן, צריך האדם להשתמש בשתי הדרכים בדרכי החיים: בדרך הראשונה [יש להשתמש] - בחייו המוסריים; להביט במי שנעלה ממנו בתורה ויראת אלקים, לקנא בו ולהתלמד ממנו. ובענייני הגשמים - ישתמש בדרך השנייה: להסתכל בארחות חיי הגרועים ממנו, ולהיות שמח בחלקו.

ולבד כל זאת, הנה אי אפשר הדבר שחיי האדם, בחיר הנבראים, יעמדו בשורה אחת עם חיי הברואים שכל מהותם הוא חיי בשרים. ואף שגם האדם צריך לחיי בשרים, אבל לא זהו ה"הכל" שלו.

האדם באשר הוא אדם צריך לדעת את חשבונו הפרטי - ומי שידע את חשבונו הפרטי הוא יודע במוחש שהקדוש ברוך הוא הוא אב הרחמן ומנהג עולמו בחסד וברחמים, והאדם העושה איזה דבר טוב ממצות ה' אשר צוה בהנהגה ישרה, אין הקב"ה נשאר בעל חוב בעולם הזה נוסף על הגמול הטוב בעולם הבא.

האמונה הפשוטה באלקינו ואלקי אבותינו הבורא ומנהיג ברוך הוא שישנה בכל איש ואשה מישראל, היא המביאה את הנועם והעריכות בחיי ישראל על פי התורה והמצוות, גם באלו אשר חייהם הגשמיים קשים המה.

שתי דרכים בדרכי החיים

שתי דרכים בדרכי החיים ישנם לאדם: (א) להביט על אורחות חיי אנשים החיים בחיים טובים ממנו. (ב) להסתכל על אורחות חיי אנשים בחיים פחות טובים או גם רעים מחייו הוא.

שתי דרכי החיים האמורות מביאות שתי מדות, לפי עניינן: הדרך הראשונה מביאה את מדת הקנאה, והשנייה מביאה את מדת השמחה.

באמצע הדרך, אבנים וסלעים גדולים, הר גבוה קוצים ודרדרים, וכל כוונתו היתה להרחיק מן המקום. ואף שאברהם ראה את המקום בענן קשור על ההר, אבל היצר הרע הרחיק את המקום על ידי כמה תחבולות רשע.

ומעשה אבות סימן לבנים: כל ישראל המאמינים בני מאמינים יודעים המה שבהנוגע לתורה ומצות הנה, מלבד מצות התלויות בארץ, כל המדינות הם בשהו בלי שום הבדל כלל וכלל. ובא השטן הוא היצר הרע המסית ומדיח, ומרחיק את המקום לאמר הרי יש חילוקים במקומות, [למשל:] מה שאסור בכל המדינות שבני ישראל יושבים שמה, מותר במדינת אמריקה. אבל באמת לא כן הוא. מה שאסור בכל המדינות אסור גם באמריקה, ואלו המצות-עשה שבני ישראל מחוייבים לקיימם בכל המדינות מחוייבים המה לקיימם גם באמריקה.

תעודתנו עלי ארץ

"כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם" אמר ה' אלינו. זו היא תפארתנו על כל העמים אשר על פני האדמה, וזו היא תעודתנו עלי ארץ, ועלינו כולנו למלאות את חובתנו איש איש מאתנו כפי מצבו ומעמדו.

כל אחד מישראל בכל מקום שהוא, עליו לעבוד עבודתו בכל אשר יוכל, בחיבת המצות, בהרבת התורה ובאהבת ישראל. וכל אחד מישראל מחויב וגם ביכולתו לעורר ולעשות סביבה של אור תורה ומצוה, כי לבם של ישראל פתוח לכל דופק בתום לב באהבת אחים.

עבודה כזו הנה לא זו בלבד שהיא מקילה את כובד החיים, אלא שהיא מביאה נועם בחיים וממתיקה אותם.

כל איש ואשה בישראל צריך לעמוד בשורה הראשונה של עבודה: להשתתף בלימודים בבית הכנסת, להחזיק את הישיבות, תלמודי תורה ועוד ועוד, והנשים צריכות להיות חברות באגודות טהרת המשפחה, מחזיקי לומדי תורה ועוד ועוד – שבוזה ימלאו את החשבון האמור ב"ועל-כרחך" החמישי: "ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון".

ועד לחשבון – הנה בעד מפעלם הטוב ישפיע להם ה' יתברך שפעת חיים וברכה מרובה בגשם וברוח.

יעזר לו ה' יתברך ויוציאהו מן המיצר אל המרחב בגשמיות וברוחניות.

(אגרות קודש אדמו"ר הריי"ץ, ח"ה, עמ' תלו)

למה אנשים זקנים קמים בלילה?

החסיד ר' שמואל מונקעס ז"ל בהליכתו פעם אחת לליאזני, להוד כ"ק אדמו"ר הזקן וצוקללה"ה נבג"ם ז"ע, נודמן לו להתארח במלון ("קרעטשמע") בפרשת דרכים, בימי הסליחות. בלילה עמדו בעל המלון ואשתו לומר סליחות בצבור בכפר הסמוך, והם העירו גם את ר"ש מונקעס ללכת אתם. ר"ש מונקעס שאל את בעל המלון: "מה זאת סליחות?"

"ראה" – אמרה בעלת המלון – "איש בא בשנים ופניו כפני תלמיד חכם, מלמד או דיין, ואינו יודע מהו סליחות! סליחות זהו מה שהולכים לבית הכנסת ומבקשים מה' יתברך אשר השדות יוציאו דשאים טובים, שיהיה מרעה לבהמות, ויתנו הרבה חלב וחמאה; והאדמה תתן את יכולה שנשבע לחם ופרי הגן".

"חרפה היא ובושה!" – השיב ר"ש מונקעס – "אשר אנשים זקנים יעמדו בלילה ויבקשו אוכל. פע!"

לכל אדם יש תכלית בעולם

בסיפור הזה משתקפת האנושיות בכלל ואידישקייט בפרט. לא על הלחם לבדו – הם הצרכים הגופנים והבשרים – יחיה האדם. אלא כל החי בישראל, בין איש בין אשה, יש לו תכלית שבשבילו הוריד הקדוש ברוך הוא את נשמתו מאגרא רמה דעולמות העליונים הטהורים והבהירים המלאים אור קדושת הוד וזיוו יתברך ויתעלה בגלוי, לבירא עמיקתא דעולם הזה הגשמי המלא חושים וקוצים מסיתים ומדיחים בתחבולות שונות ומשונות מחיי דרכי תורה ומצוה.

ובשביל התכלית הלזה, מוליכה ההשגחה העליונה את האדם ממדינה למדינה ומעיר לעיר וממקום למקום – אל אותו המקום שנגזר על האיש ההוא להאירו באור תורה ומצוה. וההשגחה העליונה מזמנת להאדם כמה מיני הזדמנות שיוכל להשלים תעודתו, אבל עם זה – גם כמה מיני מניעות ועיכובים שהאדם יתגבר עליהם וימלא את תעודתו.

כתיב: "וירא את המקום מרחק", מרחק בלא ו' כתיב, שמורה על המרחק, וכדרשת רז"ל: ראה השטן שאינו יכול לפתות לא את אברהם ולא את יצחק, התחיל לעשות להם קשיים בדרכם, כמו נהר

אימוץ עורות

איך ידע החסיד רבי שמואל מונקעס שהבשר שהובא להתוועדות היה טרף? ■ קטע משיחת הרבי הריי"צ העוסק במהות העבודה הפנימית שהיהודי נדרש לה ■ מוגש לרגל הימים הנוראים ועשרת ימי תשובה שבמרכזם עומד אתגר ההתחזקות בעבודת ה'

עובד ה' ולהתעסק בעבודה, צריך בתחילה שתהיה לו עבודת הכשרה מסויימת שיוכל להיות עובד ה'.

המאמץ החסידי ל"עבודה" גדולה

חומים רוחניים חודשים ונרכשים

עבודת ההכשרה דומה לעבודה הגדולה של עיבוד עורות, עם יוצא מן הכלל - שאין זה עור בהמה כי אם מומי בני אדם וחסרונותיהם: הן הטבעיות והרגילות הרעה שטבועות באדם מלידה והן הטבעיות והרגילות הרעה שהרגיל האדם את עצמו בהן.

יש שקרן, חונף, בעל גאווה וכו' מלידה; ויש מי שנעשה שקרן, חונף ובעל גאווה וכו'. בעצם המעמד והמצב הרע - מצב רוחני מלוכלך - של בעל המום המוסרי האומלל, אין שום הבדל, אם המומים והחסרונות הם מלידה או שנדבקו לאדם במרוצת הזמן. ההבדל נוגע רק לאופן ולדרכי הרפואה של המומים הרעים. אינם דומים אופני ודרכי הרפואה שיש להשתמש בהם לריפוי המומים שמלידה, לאופני ודרכי הרפואה שיש להשתמש בהם לריפוי המומים שהאדם הרגיל את עצמו בהם.

והנה למרות שאופני ודרכי הרפואה שונים הם, אך יסוד הרפואה זהה הוא בשני האופנים, שמן ההכרח להסיר את כל הלכלוך והזיהום, לרכך

חסידות חב"ד מחפשת בכל דבר את הנפש והנשמה שבתוכו, ומסבירה זאת בדרך החסידית - חב"דית, בביאור והסברה שכל אחד יכול להשיג ולהבין. לפי חסידות חב"ד, בעבודת ה' ברוך הוא ישנם שני אופני עבודה.

מהי המהות של המושג "עבודה" - הרי יודעים כל אלה שלמרו "תניא", שם רבינו הזקן מסביר שעבודה היא כמו עיבוד עורות, עורות בהמה מעובדים.

כדי להכין מעור בהמה קלף דק לבן ועדין, יש להתייגע יגיעה גדולה. בראש ובראשונה מן ההכרח להסיר מהעור את השערות ואת חתיכות הבשר והחלב שנדבקו לעור מגוף הבהמה. אז משרים את העור בסיד המבער את הפסולת ומרכך את העור. לאחר מכן זקוקים להרבה יגיעה להפיכת העור הרך לקלף דק, וזאת עליידי קרצוף וחיתוך. לביצוע המלאכות הללו נדרשת ידיעה ואומנות - כך שבסופו של דבר העור הגס והמלוכלך הופך לקלף דק לבן ועדין.

זוהי משמעות דברי רבינו הזקן שעבודה היא מלשון "עיבוד עורות". "עבודה" היינו, קודם כל, שהעובד המכין עצמו לגשת אל הקודש להיות

ה"בדיעבד" תופס מקום גדול בעולם הלמדני, ומקיף כמעט את כל סדר החיים של האדם, ציצית (של) בדיעבד, תפילין (של) בדיעבד, תפילה (של) בדיעבד; וכאשר ה"בדיעבד" נמצא ליד חברו האהוב "הפסד מרובה", הרי אז בכלל כבר טוב לגמרי. אבל בניי לבניי, עושה ה"בדיעבד" את ה"יהודי של בדיעבד", ל"קל שבקלים".

מ"היהודי של בדיעבד" נודף ריח שניתן לחוש בו בקלות, וריח זה הוא "ריח גשמי", שגם אדם פשוט ביותר חש ומרגיש בו. אך כדי להרגיש ב"ריח רוחני" צריכים להיות בר דעת ובעל חוש הריח. ושבעל חוש הריח ירגיש בריח רע רוחני - זאת יוצרת תורת ועבודת החסידות. "עובד" חסידי מרגיש ריח "רע רוחני" באמת.

כשהביאו את הריאה המטוגנת מר' נתן השוחט, מסרו את הקערה לר' שמואל מונקעס לחלק לנוכחים. הוא היה מרוצה מאד, רקד הרבה, עשה "קונצים" רבים עם הקערה, וכמה שביקשוהו לחלק את הריאה המטוגנת, הרי בתגובה הוא רוקד וקופץ, אך בשום אופן אינו מוכן לתת משהו מן הקערה

ולערך את ההתקשות הגסה, דבר הבא בעבודה ממושכת קשה ומרה.

לכך התכוון רבינו הזקן באימרתו: עבודה מלשון עיבוד עורות, היא עבודת ההכשרה להיות עובד ה', שאחרי ההכשרה מתחילה האפשרות של

עבודה מסודרת בעבודה אמיתית בעבודת הבורא ברוך הוא. שהרי לפני ההכשרה, לא שייך בכלל ענין העבודה, אדרבה הוא מאבד את התורה, המצוות והתפלה בכך שהוא מכלכל אותן בכללך וזוהמא.

עניין זה - שללא הכשרה עצמית לעבודה, מכלכלים את התורה, המצוות והתפלה - מוזכר רבות ברשימותיי בזמנים שונים ובאופנים שונים.

לפעמים מוסבר העניין בביאור ומשל על-דרך מי שמניח מאכלים טובים ומתוקים בכלים בלתי נקיים, שאז הרי הוא מאבד את המאכלים הטובים.

לפעמים מוסברת הנקודה

שהכללך המוסרי מכלכל את עניני התורה והמצוות ועבודת התפלה במשל של מילוי מעי בלתי מנוקה בקמח סולת ושומן, שאז הרי מכלכלים ומאבדים את הסולת והשומן.

כסודם חמיו את הריאה המטוגנת...

היה זה באחת ההתוועדויות החסידיות הגדולות, בימי נשיאותו הראשונים של רבנו הזקן - כאשר היו עדיין ארזי הלבנון, זקני החסידים שזכו עוד להיות אצל הבעל שם טוב, חסידים שהיו שנים רבות אצל המגיד ממזריטש, בעלי הכשרונות האמיתיים מתלמידיו הראשונים של רבינו הזקן שהיו אבירי החכמה ואדירי הידיעה. לסעודה הובאה ריאה מטוגנת לאכילה.

בהתוועדות זו נכח גם החסיד ר' שמואל מונקעס. בין גדולי הלומדים בנגלה והמשכילים החסידיים היה נחשב ר' שמואל מונקעס ל"שובב חסידי". לא שמעוהו אף פעם מדבר בלימוד, לא בנגלה ולא בחסידות. תפלה ארוכה חב"דית לא ראו אצלו, אלא תמיד היה שמח ושובב. בכל התוועדות חסידית היה הוא השמש, להביא משקה ולחלק את קינוח הסעודה.

כשהביאו את הריאה המטוגנת מר' נתן השוחט, מסרו את הקערה לר' שמואל מונקעס לחלק לנוכחים. הוא היה מרוצה מאד, רקד הרבה, עשה "קונצים" רבים עם הקערה, וכמה שביקשוהו לחלק

יהודי de "בדיעבד"

ברשימתי מוזכר - בקיצור - סיפור מאחת התוועדויות החסידים בליאזני, מה שאירע עם החסיד המפורסם ר' שמואל מונקעס:

[כדי להבין את נקודת העומק של הסיפור, יש להקדים ולומר:] אבי מורי [הרבי הרש"ב] אמר פעם, שכדי להרגיש "ריח רע גשמי", לא צריכים להיות בעל כשרון ולא בעל חוש, אלא גם אדם פשוט לגמרי יכול להרגיש אף הוא בריח רע כזה. מה שאני אומר "ריח רע גשמי" אין כוונתי גשמי ממש כמו ריח רע של כלי מלוכלך או של מעי לא מנוקה, ריח רע כזה הוא חומרי שגם בעלי חיים, להבדיל, מרגישים בו. מה שאני אומר "ריח רע גשמי", הריני מתכוון שזו בעיה ביראת שמים שניתן להריחה בקלות: הבלעת מלים בתפלה, חיפוש ומציאת היתרים וקולות - בעולם הלמדני זה נקרא "יהודי של בדיעבד", ובעולם החסידי זה נקרא "יהודי קל".

כבר שוב על השולחן. אלא שאז עמדו מסביבו לא האברכים כי אם זקני החסידים.
זקני החסידים הורו לו לרדת מהשולחן ולספר כיצד זה ידע שהריאה טריפה הייתה.

השיב להם ר' שמואל מונקעס: "אני לא ידעתי משום דבר לגבי הריאה. ברם, כשהייתי בפעם הראשונה אצל הרבי [רבינו הזקן] ב"חידות" הסכמתי בלבי שלא לרצות בשום דבר גשמי מעודן. כשהביאו את הריאה רציתי מאד לאכול ממנה, ובראותי שגם הקהל משתוקק לכך - החלטתי שבוודאי יש כאן איזה דבר איסור, כי דבר היתר אין לו כוח מושך כזה. כפי שהרבי אומר: "ורב תבואות בכח שור", כוח

המושך של הנפש הבהמית גדול וחזק מכוח המושך של הנפש האלקית שהיא בחינת אדם", ולכן זרקתי את הריאה למים המלוכלכים.

א-ידי יליעה - כה אחר יכזה

זהו חלק קטן בלבד מאותה רשימה ארוכה, בה מדובר על אופני העבודה וההוראות איך ובמה צריכים לעשות את ההכשרה להיות עובד ה'.
העתקתי רק את הסיפור בר' שמואל מונקעס, משום שהוא פירוש חי על מה שרבינו אומר שעבודה היא מלשון עיבוד עורות, בהתכוונו לכך שכשם שעל-ידי יגיעה מסודרת מסויימת יכולים לעבד את עור הבהמה הקשה והמלוכלך, ולהפכו לקלף דק לבן ועדין; כך על-ידי יגיעה ועבודה גם איש פשוט לחלוטין יכול להיות בעל חוש בעבודת ה'.

(ספר השיחות תש"ג, עמ' קעה ואילך)

את הריאה המטוגנת, הרי בתגובה הוא רוקד וקופץ, אך בשום אופן אינו מוכן לתת משהו מן הקערה. עברו מספר שעות והאברכים החליטו לקחת את המאכל בכוח הזרוע. כשר' שמואל ראה שהאברכים

רוצים לקחת את הקערה בכוח הזרוע, קפץ ממקומו וזרק את הקערה ומה שהיה בתוכה אל תוך המים המלוכלכים, ויצא בריקוד קוזאקי שמח.

כולם נרעשו מדבר זה! לעבור על "בל תשחית" ועל ביזוי אוכלין בצורה כזו לא יכלו לעבור בקלות כל כך, והחליטו לקיים בו "פסק" ולהלקותו במספר מלקות....

בשמעו את ה"פסק", קפץ ר' שמואל במהירות על השולחן והיה מוכן לקבל את פסק הדין, וחבורת האברכים

נתנו לו ביד רחבה. כשסיימו האברכים לקיים בו את פסק הדין, ירד מהשולחן בקור רוח והלך לחפש תחליף לריאה המטוגנת. היה כבר מאוחר, אחרי חצות הלילה, בכל זאת מצא אחד מתושבי ליאזני שהיה ער וקיבל אצלו קערה גדולה של כרוב כבוש. ר' שמואל שב לבית המדרש בריקוד של שמחה והעמיד את קערת הכרוב על השולחן.

חבורת האברכים שרצו לטעום מהריאה המטוגנת, הסתכלו על ר' שמואל מונקעס בעין לא טובה, ובתוך כך נכנס לפתע לבית המדרש הקצב בצעקה וזעקה גדולה: "יהודים! אל תאכלו את הריאה, הריאה טריפה!".

כולם נדהמו מצעקתו של הקצב.

טעות מרה קרתה, הקצב היה בכפר, ואשתו נתנה לאשת השוחט ריאה טריפה במקום הכשרה. כשהקצב חזר מהכפר נודע לו שמביתו של ר' נתן השוחט קנו אצלו ריאה. כשהבין את הטעות המרה, רץ מהר לביתו של ר' נתן השוחט, שם נודע לו שאת הריאה לקחו לבית המדרש של הרבי.

כשזקני החסידים שמעו זאת, קראו לר' שמואל מונקעס ושאלוהו: "מה לך ולמופתים ורוח הקודש?" בראש ובראשונה גזרו שצריכים לקיים בו פסק, ורגע כמימרא, ר' שמואל מונקעס שוכב

למרות שאופני ודרכי
הרפואה שונים הם, אך
יסוד הרפואה זהה הוא
בשני האופנים, שמן
ההכרח להסיר את כל
הלכלוך והזיהום, לרכך
ולעדן את ההתקשות
הגסה, דבר הבא בעבודה
ממושכת

רַתְּהָא שְׁנַת עֲבוּדַת ה'

מעיינותיך מזמינים את קהל מבקשי ה' להצטרף
לתכנית "לב לדעת" - לימוד עצמי של יסודות החסידות
באופן שיטתי, מקיף ומעמיק, המבוסס על ספר התניא.

בתכנית החדשה:

7 יחידות לימוד

מבחנים נושאי מלגות

3 מועדי בחינות קבועים בשנה

ההרשמה בעיצומה!

לתכנית המלאה ולהרשמה פנה לנציג המקומי

התקשר אל 03-9604637 בימים א'-ה' בין 13.00-15.00

או שלח מייל אל lev.ladaat@neto.net.il

הרשמה מראש - חובה!